

Latinske prvine v sodobni slovenščini

(Izrazi iz vsakdanje rabe in strokovne terminologije; kako jih poznajo učenci na za to naloge izbranih srednjih in visokih šolah)

UVOD

Za življenje vsakega naroda je jezik kot sporazumevalno sredstvo bistveni in najpomembnejši konstruktivni element, kar pomeni, da od nas zahteva, naj se ves čas intenzivno ukvarjamo z njim.

Ko obravnavamo probleme, ki se nam ob tem porajajo, naletimo na ogromno možnosti. Pričujoča raziskava je le ena izmed njih.

Ukvarjali se bomo s tujkami v slovenskem jeziku, in sicer s tistimi, ki so prišle k nam iz latinščine. Nanje se bomo omejili zato, ker je v našem jeziku izmed tujih besed zelo velik del latinskega izvora in ker glede na vsakdanjo rabo tako v knjižnem in pogovornem jeziku kot tudi v strokovni literaturi igrajo zelo pomembno vlogo.

Govorili bomo o besedah, ki so prišle iz latinščine v slovenščino, ki so še danes v vseh jezikovnih zvrsteh in družbenih plasteh žive, obravnavali pa jih bomo po naslednji splošni razdelitvi:

A) V prvem, krajšem delu — bolj teoretičnem — bomo prikazali prehod besed iz latinščine v slovenščino in ugotovili, da proces še ni zaključen, saj je latinščina še danes zelo produktivna. Na to sklepamo iz dejstva, da tudi v tem trenutku znanstveniki in proizvajalci za nekatere nove pojme in izdelke želijo najti ustrezen izraz, ki je njegova osnova latinska.

B) V drugem, pomembnejšem in daljšem delu — empiričnem — bomo pretehtali današnje stanje teh tujk: ogledali si bomo najprej vsakdanjo rabo — na osnovi anket v srednjih šolah in na univerzi, nato pa še strokovno rabo — prav tako na osnovi anket v šolah in na univerzi.

Ob koncu bi se želela najlepše zahvaliti predvsem svoji mentorici, profesorici dr. Eriki Mihevc-Gabrovčevi, ki mi je bila s svojimi nasveti, napotki, podatki in prijaznimi spodbudami v neprecenljivo pomoč.

Pri izpeljavi ankete so mi pomagali na srednjih šolah profesorji: Maja Vidmar (Srednja šola za družboslovje in splošno kulturo Vida Janežič), Majda Hvala (Srednja zdravstvena šola), Veronika Rot (Srednja naravoslovna šola), Anka Dermelj (Srednja šola za trgovinsko dejavnost), Mateja Smrekar (Srednja ekonomska šola Boris Kidrič) in Mojca Terseglav (Srednja šola za oblikovanje in fotografijo);

na fakultetah pa profesorji: dr. Breda Pogorelec (Oddelek za slovanske jezike in književnosti pri FF), lekt. Martin Benedik (za študente na Oddelku za umetnostno zgodovino pri FF in na Oddelku za veterinarstvo pri BF), dr. Ludvik Čarni (Oddelek za sociologijo pri FF), dr. Zlata Dolinar-Osole (Oddelek za biologijo pri BF), dr. Alenka Dekleva (Oddelek za splošno medicino pri MF) in dr. Vinko Vidmar (Oddelek za stomatologijo pri MF).

Lepa hvala vsem, tudi učencem in študentom.

I PREHOD BESED IZ LATINSKEGA V SLOVENSKI JEZIK (teoretični del)

1) Latinske besede so v različnih zgodovinskih obdobjih prešle v rabo slovenskega jezika. Nekatere pa smo prevzeli iz latinščine v novejšem času, z razvojem moderne civilizacije, zaradi potrebe po izražanju novih pojmov ali po poimenovanju novih dosežkov tehnike.

Izmed vseh teh tujk so nekatere čisto prešle v vsakdanji jezik, druge pa se uporabljajo zlasti v različnih znanostih in strokah; zaradi televizije in časopisa je mnogo tudi teh besed znanih skoraj vsem, čeprav jih vedno ne razumejo dobro in jih tudi ne uporabljajo pravilno — kot bodo pokazali primeri.

2) Če te tujke formalno opazujemo, ugotovimo, da so nekatere od njih popolnoma ohranile latinsko obliko (*individuum*), druge so prevzele slovensko pisavo, fonetično pa so ostale nespremenjene (*scripta* — skripta), druge so se prilagodile pisavi in fonetiki (*Caesar* — Cezar, *professor* — profesor, kjer preide ae v e, s v z, ss v s), pri nekaterih pa lahko vidimo manjši fonetični razvoj (*militia* — milica, *mensa* — miza).

3) Pri morfologiji teh izrazov opazimo enak pojav: nekatere se skoraj niso spremenile, medtem ko so se druge bolj razvile.

Na splošno so morfološki elementi — sufiksi prešli v krajšo obliko, pač zaradi splošne tendence jezikov, da se nepoudarjeni končni zlogi krajšajo ali pa popolnoma izginejo.

Primerov je ogromno, tukaj jih omenjamo le toliko, da prikažemo tipologijo.

Tako je končnica *-io*, ki je v romanskih in germanskih jezikih prešla iz akuzativa *-ion(em)* v *-ion*, v slovenščini dobila obliko *-ija* (inflacija) — kot v drugih slovanskih jezikih (v češčini *-ie*).

Sufiks *-itas* preide v *-a* (univerza) ali v *-teta* (fakulteta).

Latinsko končnico *-us* v slovenščini besede pogosto izgubijo (*tractatus* — traktat).

Končnica *-ismus*, ki jo je latinščina dobila iz grščine (*-ισμός*), v našem jeziku spremeni oblikov *-izem* in latinska končnica *-ista* (iz grške *-ιστης*) se v slovenščini okrajša na *-ist* (klasicizem, klasicist).

Glagoli pa, ne glede na latinsko spregatev, v slovenščini vedno dobijo obrazilo *-irati*:

1. konjugacija: sekirati *secare*
2. konjugacija: študirati *studere*
3. konjugacija: eksplodirati *explodere*
4. konjugacija: intervenirati *intervenire*

Ti trije sufiksi: *-izem*, *-ist*, *-irati* so še zdaj zelo produktivni v slovenskem jeziku, to pomeni, da lahko z njimi tvorimo nove slovenske besede, tako iz latinskih kot iz slovenskih leksemov (slovenizem, slovenist, slovenizirati).

4) Če pogledamo tujke v sami strukturi slovenskega jezika, opazimo, da nekatere besede — kot mrtvi kamni — ostanejo same in osamljene in ne prodrejo v slovenski sistem besedotvorja, druge tujke pa kot živi elementi vstopajo v organizem slovenskega jezika, tako da moremo iz njih in iz dodanih morfoloških elementov (sufiksov) ustvarjati nove slovenske besede. Te tujke so produktivne in jih lahko najdemo med tistimi, ki sodijo v vsakdanjo govorico, in med tistimi, ki jih uvrščamo v strokovni jezik.

za študente splošne medicine in stomatologije: urgenten, ekstremiteta, flektoren, recept, infekcija, molaris, vizita, gingiva, dorzalen, albin, sterilen, sedativ, vena, medialen, imun, glandula, oralen, mandibula, cerebralni,

za študente veterine: inkubacija, bacil, infekcija, recept, vizita, vena, veterinar, albin, artikulacija, sterilen, tumor, sedativ, medialen, imun, interparietalen, ulna, virologija.

Na ankete so odgovarjali učenci zadnjega, to je četrtega letnika šestih srednjih šol:

– Srednje šole za družboslovje in splošno kulturo Vida Janežič – ker se v okviru te šole same nudi več primerjav (intenzivna – navadna latinščina, latinščina – drugi jezik, usmeritev: jezikovno-družboslovna – splošna kultura), sta odgovarjala dva razreda, in sicer:

4.e – intenzivna latinščina, jez.-družboslovje (13 učencev),

4.b – pol razreda: navadna latinščina (15 učencev), pol: francoščina (11 učencev), splošna kultura,

– Srednje zdravstvene šole (10 učencev),

– Srednje naravoslovne šole (28 učencev),

– Srednje šole za trgovinsko dejavnost (28 učencev),

– Srednje ekonomske šole Boris Kidrič (25 učencev),

– Srednje šole za oblikovanje in fotografijo (20 učencev).*

Vprašalnike so izpolnjevali tudi študentje sedmih različnih smeri:

– slovenščine (54 študentov),

– umetnostne zgodovine (26 študentov),

– sociologije (38 študentov),

– biologije (18 študentov),

– splošne medicine (38 študentov),

– stomatologije (11 študentov),

– veterine (21 študentov).*

Večkrat sem ankete izročila profesorjem, nekajkrat pa sem šla z njimi tudi jaz in razdelila vprašalnike sama. Povsod sem naletela na veliko navdušenje in zanimanje, tako da sem morala priti ponovno, razložiti njihove napake in povedati pravilne odgovore.

3) Za posamezne odgovore so bile možne te ocene:

– za izvorni jezik: pozitivno – negativno (hkrati sem si beležila napačne odgovore, to je jezik, ki so zanj anketiranci mislili, da je pravilen),

– za prvotno besedo in njen polmen: točke od 0 do 5, pri čemer pomeni 0 popolnoma napačen odgovor, 5 pa čisto pravi, pravilnega,

– za odgovarjajočo slovensko besedo: prav tako točke od 0 do 5,

– odgovore glede pogostosti tujk sem statistično obdelala.

Na osnovi računov so potem zaradi boljšega pregleda in predvsem zaradi lažje primerjave med posameznimi skupinami anketirancev nastali grafi.

Poleg suhoparnih računov in grafov so se nabirale stvari, ki so same od sebe zbujale pozornost in zanimanje: včasih slabo izražanje in nekatere napake, ki so bile nepričakovane in so povzročale začudenje, nemalokrat pa tudi presenečenje nad neznanjem.

Anketa je pokazala, kako danes tujke živijo, seveda po sodbi tistih, ki so svoje mnenje napisali v odgovorih o pogostosti tujih oziroma domačih besed.

Dobili smo rezultate o tem, koliko se učenci in študentje, ki uporabljajo tujke, zavdajo, od kod posamezen izraz izvira in kaj pomeni.

Zanimiva je tudi primerjava med posameznimi srednjimi šolami in fakultetami, saj je predvsem pri srednjih šolah dokazala, da obstaja med različnimi usmeritvami dovolj velika razlika v znanju.

Ko se odločajo za slovensko ali tujo besedo, velikokrat omahujejo. Domači izrazi so lahko lepi, a se ne uporabljajo, drugi so netočni in iz tega vzroka ne pridejo v splošno rabo, medtem ko so se nekateri zelo hitro udomačili, tako se malo uporablja razdirajoča snet za mola destruens, raje govorimo o puberteti kot o razvojni dobi, položaj brez pri-držkov zamenjuje pozicijo.⁵

Zdravniki sami se pritožujejo, da še niso dovolj storili za strokovno izrazje v lastnem jeziku, hkrati pa sami ugotavljajo, »... kako v tej tako razvejani stroki in znanosti slovenšči-na za večino novovzniklih pojmov še daleč ne more nuditi ustrzenih domačih izrazov.«⁶

Zato dostikrat ostajajo raje pri latinskem izrazoslovju in pravijo, da »... smo medicinci lahko srečni, ker imamo mednarodno nomenklaturu, ki je razumljiva strokovnjakom vseh narodov. Za njo nam zavidajo druge stroke. Ali naj se tej veliki prednosti odpove-mo?«⁷

Z žalostjo pa v isti sapi ugotavljajo, da je znanje klasičnih jezikov preveč skromno in vedno slabše, čeprav so potrebe vedno večje.

S podobnimi težavami se srečujejo v farmaciji, tudi tu želijo izraze posloveniti, pa že ob najosnovnejšem pripomočku stojijo pred problemom. Do zdaj se je ohranilo dvojno poimenovanje za *medicamentum*: uveljavila se je beseda zdravilna učinkovina, učinkovi-na, pri oblikovanem zdravilu ali zdravilni obliki, zlasti pa pri »gotovem zdravilu« (indus-trijsko izdelano zdravilo) so še v zadregi.⁸

V tej znanosti seveda večinoma srečujemo latinske besede ali pa take, ki so iz tega je-zika izpeljane. Dokaz za to, da latinščina še vedno živi, najdemo že v imenih za zdravila, ki vedno znova nastajajo in imajo vsaj latinsko osnovo, če že niso popolnoma latinska. Imena zdravil, ki jih proizvaja tovarna Lek, lahko glede na njihovo povezanost z latinšči-no razvrstimo takole:

- 1) imena z latinskimi morfološkimi elementi:

sufiks: *linex*, *doxium*

prepozicija: *aether ad narcosin*, *proasthman*

- 2) imena, ki je njihova druga beseda latinska:

cinarizin forte, *doxafen plus*, *nakon mite*

- 3) latinsko ime z dodanim lastnim imenom tovarne Lek

ferrum Lek, *calcium Lek*

- 4) imena, ki v njih z laskoto spoznamo latinske elemente ali pa so čisto latinska:

mentosana (*sanus*, *sano*), *plantex* (*planta*), *digicor*, *dorsilon* (*dorsum*), *dorsiflex* (*dorsum*, *flecto*), *spasmex compositum* (*spasmus*, *compono*)

V farmaceutsko industrijo sodi tudi Medex, ki se ukvarja poleg predelave medu v di-etetične in kozmetične izdelke predvsem z apiterapijo in z apipreventivo. Ta organizacija, ki je stara šele 30 let, dokazuje, kako zelo je latinščina primerna za poimenovanje najno-vejših prizvodov, saj skoraj vsako ime izvajajo iz latinske osnove.

⁵ prim.: S. Rainer, Slovenska beseda v sodobnem porodništvu, MR 23, 1984, supl. 8, str. 344–347.

⁶ L. Milčinski, Slovenski psihiatrični jezik in njegove metamorfoze v tem stoletju, MR 23, 1984, supl. 8, str. 296.

⁷ J. Držčnik, Poročilo o knjigi dr. M. Černiča – Slovenska zdravstvena beseda, ZV 16, 1947, str. 476–477.

⁸ prim.: A. Krbavčič, Slovenski strokovni jezik v farmaciji, MR 23, 1984, supl. 8, str. 478.

Gre za izdelke iz medu, torej je jasno, da so si izposodili iz latiščine besedo za med – mel in svoje izdelke imenovali s tem izrazom:

melbrosin (več vrst)

melbrogen

Največ pa je naslovov, ki so izpeljani iz latinske besede za čebelo – **apis**. Izmed teh tvori najosbežnejšo skupino **apifit**, pet vrst zdravil s tem imenom je in od njih je vsako predstavljeno z latinskim imenom rože, ki jo vsebuje:

apifit – **krategus** (= glog), **timijan** (= materina dušica), **valerijana** (= baldrijan), **frangula** (= krhlika), **ehinacija** (= ameriški slamnik)

Poleg apifita so z osnovo **api-** poimenovali še veliko izdelkov: **apilecitin**, **apiprostatin**, **apisirup**, **apitrim**, **apikal**, **apipol**, **apireumin**, **apilana**. V takih imenih večkrat najdemo še eno latinsko besedo:

apikompleks (*complector*), **apiherbal** (*herba*), **apident** (*dens*)

Poleg teh dveh izrazov (za med in čebelo), ki najbolj kažeta na vsebino zdravil, obstajajo še druge latinske besede kot osnova za ta imena, npr. **elanosol**.

V razvojnih oddelkih Leka in Medexa ne vejo prav dobro, kako je z latinskimi imeni, ki jih dajejo. Izbirajo jih na podlagi anonimnih anket in menijo, da prihajajo iz strokovnega izražja medicine in biologije.

Latiniščina se veliko uporablja tudi v pravu. Rimljani so bili najprej in predvsem dobri juristi in pomen njihovega prava je še vedno velik. Na žalost pa večina današnjih pravnikov pozna latinsko dediščino le bežno. Tega se zavedajo tudi sami, saj so prav zato v svojem časopisu *Pravna praksa* odprli rubriko z naslovom *Pozabljena latinščina*. V uvodnih besedah beremo: »... Žal danes vse bolj zanemarjamo vlogo in pomen poznavanja rimskega prava in latinskih pravnih institutov oziroma izrazov... Prav ta trajnost določenih institutov in pravnih opredelitev nas vzpodbuja, da ponovno opozorimo na določene klasične vrednote, ki zavzemajo še vedno visoko mesto v človeški kulturi in znanosti.«⁹

Tukaj torej izhajajo članki z namenom, da opozorijo na izraze, sentence, izreke in definicije v latinščini, ki se še vedno uporabljajo v teoriji in praksi. Pojasnjujejo takele opredelitve: *Ius est ars boni et aequi*, *Iura novit curia*, *Hominum causa omne ius constitutum*, *Dura lex, sed lex...*

Ti spisi potrjujejo vrednost latinščine, ne le v pravu, ampak tudi v drugih strokah, saj so njihove besede: »Interesantno je, da se potreba po znanju latinskega jezika pojavlja v nekaterih drugih družboslovnih vedah in na raznih področjih kulturnega razvoja...«¹⁰

b) Raba v industriji

Latinščina nima svoje vloge samo v znanosti, ki je z njihovim izrazoslovjem neločljivo povezana, ampak prodira na skoraj vsa področja našega življenja. Najosnovnejše življenjske potrebščine, ki se z njimi srečujemo vsak dan, nosijo latinsko ime:

prehrambeni izdelki:

moka **Soja-vita**, dodatki za slaščice **Regina**, bonboni **Herba**, **Vitabon**, kakao **Vita-malt**, napitki **Gravinova** (*novus*), **Kalcinova** (*calcium, novus*), **Vitanova** (*vita, novus*), slivovka **Excellentia** (z nalepko **Specialitas**), vinjak **Cezar**, rum **Petovia**

⁹ Š. Ivanjko, *Pozabljena latinščina*, PP 2, 1985, str. 15.

¹⁰ Š. Ivanjko, *Prav. tam*.

kozmetika:

muška kozmetika **Masculin** (*masculus*), mastna krema **Nutrea** (*nutrio*), ženska krema **Vitamol**, krema za sončenje **Apisol** (*apis, sol*), mleko, tonik s propolisom **Flora** (*flos*), zeliščne kapljice **Floral** (*flos*), zobne kreme **Plident** (povsod je *dent-* iz *dens*), **Dent-a-med**, **Denti**, **Zirodent**, **Radentax**, ustna voda z zdr. zelišči **Radentax Herbas** (*herba*), milo **Adria**, osvežilni robčki **Sanex** (*sanus + -ex*), šampon (proti ušem) **Pedilin** (*pedis = uš*)

čistila:

belilo **Beli-Lux**, razkroji nesnago **Disolvo** (*dissolvo*), detergneti **Vitro-plex** (*vitrum*), **Čisto-multi** (*multus*), **Čisto-politura** (*polio*), prašek za stroj. pranje **Calix**, čistilec za očala **Videx** (*video*), čistilec za proteze **Corident** (*corrigo, dens*), strup za uničev. zun. zajedalcev **K.D. forte**

pisarniške potr.:

svinčnik **Senator**, trikotnik **Jupiter**, papir za xerox **Fidelis**

športni rekviziti:

kolo **Junior**, **Senior**

pohištvo:

postelja, ki se prilagaja **Latoflex** (*latus, flecto*)

Dokaz za to, da proizvajalci načrtno iščejo ime, ki naj bi bilo izpeljano iz latinščine, je tovarna **Elan**. Ko so izdelali novo vrsto smuči, so za nasvet pri izbiri imena, ki naj bi bilo na vsak način latinsko ali grško, prosili profesorje na Oddelku za klasično filologijo na FF.

Imena, ki so izpeljana iz latinščine ali pa so prevzela latinsko lastno ime, dobivajo:

trgovinske organizacije:

v Ljubljani: **Mercator**, **Centromerkur**, **Sanolabor** (*sanus, labor*), **Veletextil** (*texo*), **Agrotehnika** (*ager*); v Kranju: **Merkur**; v Celju: **Merx**

proizvodne organizacije:

v Ljubljani: **Tectum**, **Agrostroy** (*ager*), **Saturnus**; v Medvodah: **Color**; v Ajdovščini: **Fructal** (*fructus*)

trgovinsko-proizvodne organizacije

v Ljubljani: **Emona**

transportne organizacije

v Ljubljani: **Integral** (*integer*), **Vektor** (*veho*), **Viator**

cvetličarne

v Ljubljani: **Teleflora** (*flos*), **Inteflora** (*inter, flos*), **Sanoflora** (*sanus, flos*), **Agraria** (*ager*); v Izoli: **Flora** (*flos*); v Ljutomeru: **Regina**

kozmetični saloni

v Ljubljani: **Cutis**

kemične čistilnice

v Ljubljani: **Alba**

restavracije

v Ljubljani: **Konditor** (*condio*), **Emona**, **Integral**; v Ajdovščini: **Castra**

hoteli

v Ljubljani: **Integral, Emona**; v Celju: **Merx, Celeia**; v Kranjski gori: **Larix**

galerije

v Ljubljani: **Ars**

glasbeni zbori in ansambli

Consortium musicum, Gaudeamus, Pro arte, Duo Error

plavalni klubi

v Celju: **Neptun**

Zelo zapeljiva so nekatera imena, ki zvenijo popolnoma latinsko, so pa le kratice in čisto slučajno je rezultat podoben ali celo enak kakšni latinski besedi:

Hišne storitve — **HISTOR**,

celovita rekreacija, turizem, usluge, smučanje — **CERTUS**,

Agencija demokratičnega inozemskega tiska — **ADIT**

Kot tovarna Elan so želeli tudi ustanovitelji 32-članskega pevskega zbora, da jim profesorji Oddelka za klasično filologijo na FF pomagajo določiti latinsko ime.

Iz latinščine izpeljane besede torej živijo med nami in se celo vedno znova porajajo, ne da bi se tega dobro zavedali. Iz vsega tega je tudi razvidna potreba po latinščini in prav tisti, ki radi ponavljajo besede o neuporabnosti tega jezika, naj bi se raje sami potrudili in tudi drugim omogočili večje znanje latinščine, saj bomo mogoče ravno po njihovi zaslugi v naslednjem poglavju našeli preveliko množico napak pri uporabljanju tujk.

2) Napake v vsakdanji rabi

V zadnjem času je postala čim večja raba tujk kar nekam moderna. Nekatero uporabljamo tako pogosto, da so se že čisto udomačile, in čeprav za marsikak tuj izraz obstaja lepa slovenska beseda, je dostikrat ne poznamo. Redko slišimo besedo ravnatelj, zelo pogosto pa direktor, nihče ne govori o omejitvi, vsi le o redukciji električne energije.

Malo jih je, ki vejo, da imamo za univerzo v slovenščini izraz vseučilišče. Danes zveni ta beseda nekoliko arhaično, zelo veliko pa so jo uporabljali pred drugo svetovno vojno. V tem obdobju, ko se je krepila slovenska narodna zavest, je večkrat prišlo do purizma. Namesto tujke *antologija*, ki so jo Rimljani iz grščine prevedli v svoj jezik kot *florilegium*, so raje uporabljali *cvetober*, *cvetje*, *cvetnik*. Prav tako so v prejšnjem stoletju pisali: *trpivna politika* (pasivna), *ozirno število* (relativno). Vendar pa so takrat tisti, ki so brali časopise, latinske citate in pregovore dobro razumeli, saj ob njih niso bili potrebni komentarji, medtem ko jih danes — razen najbolj znanih (kot *post scriptum*) — ne najdemo brez prevoda.¹¹

Veliko tistih, ki sicer z veseljem govorijo tuje besede namesto domačih, ne pozna dovolj dobro njihovih oblik, točnega pomena in pravilne rabe teh izrazov.*

a) Že v vsakdanjem govoru lahko hitro opazimo nepravilnosti, ki se jih navadno ljudje niti ne zavedajo. Velik problem predstavlja deklinacija samostalnikov, ki so v latinščini množinski in srednjega spola, slovenščina pa jim mora odstopiti žensko sklanjatev in ednino: vsi študentje se učijo iz skripte (prav: skript), poslušajo Carmino Burano (prav: Car-

¹¹ M. Skubic, *Elementi linguistici latini e romanzi nella lingua dei primi giornalisti sloveni* »Slovenski Narod« 1868, Est Europa, Udine 1984, str. 58, 61.

mina Burana); v Ajdovščini, kjer imajo restavracijo Castra (Rimljani so namreč v tem kraju imeli tabor), gredo vsi v Kastro (prav: Castra).

Podobnih napak je najbrž še nešteto, od take napačne sklanjatve do narobne rabe pregovorov: *Corpus dialecti* (prav: *delicti*), *Omnia sua secum portam* (prav: *mea mecum porto*).

Veliko manj so take napake opravičljive, če jih najedmo napisane v dnevnem časopisu, revijah in celo v knjigah.

Največkrat naletimo na spodrsiljave v morfologiji:

nomi latini (Č. Šilić, Atlas drveća i grmlja 1, Sarajevo 1973, str. 8, 200), prav: *nomina Latina*

boni patres familiī (Delo, 6.12.1980, str. 17), prav: *familias*,

rigo mortum (Delo, 2.9.1982, str. 16), prav: *rigor mortis*,

senectus ipse morbum (ND, 20.6.1982, str. 28), prav: *ipsa morbus*.

Beseda je le približno napisana:

ceda vacante (Delo, 25.8.1978, str. 6), prav: *sede*.

V križankah so črke večkrat zamenjane, en tak primer: latinski predlog, ki se uporablja v mnogih zloženih tujkah = *intre* (Delo, 21.10.1981, križanka: 36-vodoravno), prav: *inter*.

Včasih ob predlogu ostane samostalnik kar v imenovalniku:

pro iuventus (ND, 26.2.1978, str. 20), prav: *iuventute*.

Samostalnike, ki so v latinščini srednjega spola, sklanjamo kot samostalnike ženskega spola:

Catulli carmino, v *Catulli carmini* (Delo, 29.6.1985, str. 4), gre za množino samostalnika *carmen*, torej je prav: *carmina*. Novinarica je besedi sklanjala kot celoto, saj najdemo v istem članku: v pesmih *Catullusa* (= Katula).

Latinske množinske samostalnike srednjega spola sklanjamo, kot da bi bili ženskega spola in v ednini:

Carmino Burano (Delo, 27.10.1984, str. 4), *Carmine Burane* (Delo, 31.12.1984, str. 2, Delo, 14.3.1985, str. 10, Delo, 29.6.1985, str. 4), prav: *Carmina Burana*, za medicinske skripte (MR 23, 1984, supl. 8, str. 24, 405), prav: skripta.

Včasih so presenetljive etimologije, ki jih najdemo:

regija < *rex*, *regius* (ND, 14.9.1978, str. 17), prav: *regio*.

V pregovorih in rekih so besede same pa tudi skloni pogosto le približni:

Quot capita, tot sentenita (Delo, 11.2.1979, str. 6), prav: *sententiae*,

De mortibus nil nisi bene (Ognjišče 2, 1981, str. 46), prav: *mortuis*,

v *circulus vivaldus* situaciji (Delo, 1.6.1985, str. 21), prav: *vitiosus*,

in monte sanus (prevod: v gorah je zdravje) (PV 4, 1984, str. 170), prav: *sanitas*.

Približnih in napačnih prevodov je preveč, zato samo en primer:

Katilina, kako dolgo boš še izrabljala... (Delo, 16.5.1981, str. 16).

Vse te napake dokazujejo, da je tudi za vsakdanjo rabo potrebno vsaj osnovno znanje latinščine, saj lahko pride do bivstvenega pomenskega premika, če besedo povemo le približno (konzervatorij – krematorij). Ni čisto vseeno, če črke zamenjamo (adaptirati – adoptirati) ali kakšno spustimo:

poškodovano roko ... bova mobilizirali (NK 14 – 15, 1984, str. 12), prav: imobilizirali.

I UVOD V EMPIRIČNI DEL

1) Resnično podobo današnjega stanja pri uporabljanju tujk iz latinskega jezika (pri vsakdanjih in strokovnih besedah) bo pokazala anketa, ki so nanjo odgovarjali učenci srednjih šol in študentje na fakultetah.

Z bolj ali manj pravilno rabo teh izrazov je seveda neločljivo povezano znanje latinščine, saj prav zaradi na žalost vse večjega zanemarjanja tega jezika vedno pogosteje srečujemo večje ali manjše odmike od pravilnega pomena oziroma rabe besed, ki izvirajo iz latinščine.

2) Vprašalniki sestavljajo besede iz vsakdanjega in strokovnega jezika, tako da vsakdanji izrazi ostajajo za vse srednje šole in fakultete enaki, strokovni pa so izbrani za vsako usmeritev posebej.

Večina besed ima latinsko osnovo, le nekaj je tudi takih, ki so prišle iz angleščine, francoščine ali italijanščine (za vsakega od teh jezikov je po en primer), in še to le zato, da anketiranci ne bi brez premisleka odgovarjali. Niso pa te tujke (iz angleščine, francoščine, italijanščine) prišle v poštev pri ocenjivanju.

Pri vsakem izrazu naj bi tisti, ki so odgovarjali, napisali:

- jezik, ki iz njega ta izraz izvira (že omenjeni jeziki so oštevilčeni, obstaja pa še možnost, da – po njihovem mnenju – to sploh ni tujka),
- besedo, ki iz nje ta izraz izvira, in pomen te prvotne besede,
- slovensko besedo oziroma pomen tujke (če v slovenščini nimamo ustrezne besede),
- ali je pogostejša slovenska ali tuja beseda.

Izrazi iz vsakdanje rabe so tile:

kvartet, urbanizem, koledar, univerza, direktor, ambulanta, socialen, minimalen, krematorij, redukcija, inflacija, motor, komunizem, tekstil, preventiva, sanitarije, aktiven, delegat, internat, injekcija, stabilizacija, advokat, lokomotiva.

Strokovne besede za srednje šole so izbrane iz različnih šolskih predmetov:

slovenščina: plural, subjekt, pasiv, substantiv, akuzativ, kavzalni (stavek),

matematika: tangenta, integral,

zgodovina: revolucija,

zemljepis: (toplotna) inverzija, regija, kontinent,

biologija: akvarij, flora,

večpomenska beseda: legenda.

V anketah za študente sodijo v strokovno terminologijo izrazi:

za študente slovenščine: plural, subjekt, pasiv, substantiv, akuzativ, kavzalni (stavek), kopula, interjekcija, stilistika, racionalizem, proza, cezura, personifikacija, motiv, humoreska, inkunabula, aliteracija, citat, satira, lapidaren,

za študente umetnostne zgodovine: monumentalen, futurizem, kustos, secesija, tabelno (slikarstvo), stil, voluta, ornament, iluzionistično (slikarstvo), inkrustacija, kapitel, inicialka, votivna (podoba), miniatura, kontrapost, arkade, edikula, klasicizem, donator, kolorit, perspektiva,

za študente sociologije: konceptualizacija, specifičen, relevanten, revizionist, konflikt, globalen, merkantilizem, totalitaren, proletarec, partija, negacija, imanen, resolucija, manifest, konvencija,

za študente biologije: selekcija, akvarij, vegetacija, kumulus, adventivne (korenine), preparat, montikolen, mutabilnost, albin, flora, spontan, hortikultura, generacija, sukulenten, primati, evolucija, vivisekcija, vakuola,

Primer naj bo beseda *immunis*, ki je v slovenščini dala osnovno tujko *imun* z mnogimi izpeljankami:

sufiksi so lahko latinski:	imun-iteta, imun-izacija,
slovenski:	imun-ski, imun-ost,
latinski in slovenski:	imun-itet-en, imun-izacij-ski.

5) Tujka včasih pomeni popolnoma isto kot latinska beseda, ki iz nje izhaja (*mensa* – miza), drugič prevzame poseben pomen latinskega izraza (tako *mensa* vse od začetka krščanstva pomeni tudi oltarno mizo in ta posebni in delni pomen je prešel v slovensko besedo menza), lahko pa dobi tujka čisto nov pomen, ki klasični pa tudi srednjeveški latinščini ni bil znan (*mensa* – menza: »obrat, v katerem se pripravlja in servira navadno cenejša hrana« /SSKJ/).

6) O vsem tem, kar smo tukaj samo na kratko preleteli, so seveda možne dosti obsežnejše teoretične raziskave, nam pa naj zadostujejo te uvodne besede.¹ Bolj kot teoretično razglabanje o strukturi tujk nas zanima današnja raba teh izrazov v ustih ljudi, kajti še zdaj so zelo žive med vsemi, ki govorijo slovensko.

II RAZVOJ

1a) Raba v strokovnem izrazoslovju

V največjem obsegu prav gotovo uporabljajo latinske izraze in latinščino samo naravoslovne vede, ki skorajda brez tega jezika ne morejo. Tako je v biologiji strokovno izrazoslovje pravzaprav izključno latinsko in za znanstvenike s tega področja je latinščina mednarodni jezik, ki v njem tudi pišejo knjige.

Latinska terminologija je zelo trdno zasidrana v medicini, »celotna klinična diagnostika je še vedno latinska oziroma grško-latinska, prav tako anatomsko, patološko-anatomsko ter nekoliko manj histološko in embriološko besedje.«²

Ni pa latinsko samo že ustaljeno medicinsko izrazoslovje, kar bi lahko dalo latinščini pečat mrtvega jezika v tej stroki, »prav tako uporabljamo iz latinščine in grščine prevzete tujke za opisovanje fizioloških in bolezenskih pojavov«³ in pri klasičnih jezikih »ne gre prezreti dejstva, da je zlasti grščina (pa tudi latinščina) izredno primerna za tvorjenje daljših sestavljenk medicinskih izrazov, in to pri opisovanju klinične simptomatike ali za prikaz različnih sindromov.«⁴ Latinska so imena za nove metode pri zdravljenju, ki so plod naših znanstvenikov, npr. *eksterna osteosinteza* (= zunanji spoj kosti).

Seveda skušajo slovenski zdravniki tujo nomenklaturo čimbolj podomačiti, obenem pa se zavedajo velikih težav pri slovenjenju latinskih izrazov. Prav iz želje za lepši jezik med zdravstvenimi delavci je ob jubilejnem 15. Plečnikovem memorialu izšla publikacija Slovenska medicinska beseda (kot suplement Medicinskih razgledov).

¹ prim.: Varii auctores, načrt pravil za novi slovenski pravopis, Ljubljana 1981, str. 30, 36.

² B. Vargazon, I. Šircelj, Stanja in vprašanja sodobne medicinske terminologije, MR 28, 1984, supl. 8, str. 282.

³ S. Banič, O Praivilnem naglaševanju latinskih in iz grščine latiniziranih medicinskih izrazov, MR 23, 1984, supl. 8, str. 689.

⁴ B. Vargazon, I. Šircelj (op. 2), str. 287.

II Anketa: VSAKDANJA RABA

1) Ankete v srednjih šolah

a) V vseh šestih srednjih šolah so učenci potrdili, da tujke še danes zelo živo nastopajo v našem vsakdanjem govoru, saj so večinoma (55%) odgovorili, da je pri posamezni besedi tuja pogostejša kot domača. Velikokrat slovenskega izraza niti niso poznali. Najboljši primer za to je beseda **univerza**, ki je zanjo en sam učenec (4.e) vedel, da se v slovenščini glasi vseučilišče, eden (SNŠ) pa je napisal učilišče.

Drug primer nepoznavanja slovenskih besed je **direktor**, le pet odgovorov (SNŠ) je bilo točnih, namreč: ravnatelj, največ jih je bilo: individualni poslovodni organ. To pa je tudi logično, saj zadnje čase pogosto slišimo ta izraz.

Za večjo pogostnost slovenskih besed so se odločili 14%-no. Nekateri se niso mogli odločiti za eno ali drugo in so napisali kar oboje (2%), dosti pa je bilo tudi taih, ki na to vprašanje sploh niso odgovorili (29%).

b) Prvotni jezik tujk, ki so nas zanimala in smo jih obravnavali, je bil latinski.

V glavnem je to vprašanje delalo velike preglavice, seveda pa ne učencem, ki so se učili latinščino. Pedvsem tistim z inenzitvno latinščino ni to predstavljalo nobenega problema, saj so kar v 83% odgovorili pravilno, v 4.b-la je bilo takih odgovorov 47%, v SZŠ (kjer se latinščino učijo dve leti) 45%, pri drugih šola pa se te številke gibljejo okoli 30% in padejo celo na 2% (SŠTD).

Največkrat so za izvorni jezik navedli angleščino (redukcija reduction, ambulanta ambulance), velikokrat pa so napisali, da beseda sploh ni tujka (od 10% – SŠTD do 27% – SZŠ), v 4.e in v SNŠ nihče ni naredil te napake.

Ker niso vedeli, kakšen je jezik, ki tujka iz njega izhaja, tudi prvotne besede niso mogli napisati prav. Čeprav so mislili, da je izraz domač in torej ne prevzet (največ pri besedah: lokomotiva, motor, direktor, inflacija, stabilizacija, delegat, komunizem, socialen), so vseeno potem pri vprašanju o pogostnosti tujke oziroma slovenske besede napisali, da se večkrat uporablja tujka.

Tudi tu je razlika med učenci, ki se niso učili latinščine, in med tistimi, ki so se je učili vsaj nekaj česa. Nekateri anketiranci so se učili tega jezika le dobro leto in ne poznajo čisto točne latinske besede, vejo pa, da je po izvoru izraz latinski in vsaj približno lahko napišejo prvotno besedo, tako so npr. napisali, da **kvartet** izvira iz **quadriceps** ali pa da **urbanizem** prihaja iz **urbus**. Enaka napaka, ki kaže, da si učenec samo ni dobro zapomnil, kar je pri pouku latinščine ne le slišal, ampak bi najbrž moral tudi znati, je pomen izraza **Kalendae**, to naj bi bilo ime za prvi dan v letu (namesto: v mesecu), vseeno pa je to dovolj dober odgovor, saj jih veliko ni vedelo niti tega, da je beseda tuja. (Vsi tukaj naštetih primeri so iz SZŠ).

Najvišjo poprečno oceno za pomen prvotne besede je dosegel razred 4.e (2,6), sledijo: 4.b-la (1,075), SZŠ (0,55), SNŠ (0,4), SEŠ (0,05), SŠOF (0,02), 4.b-fr in SŠTD (0,008).

Najboljši odgovori so bili pri različnih šolah različni:

4.e:	ambulanta, urbanizem	(poprečna ocena: 4,8),
4.b-la:	socialen	(poprečna ocena: 3,9),
4.b-fr:	minimalen	(poprečna ocena: 0,5),
SZŠ:	krematorij	(poprečna ocena: 3),
SNŠ:	univerza	(poprečna ocena: 1,6),
SŠTD:	minimalen	(poprečna ocena: 0,2),
SEŠ:	socialen	(poprečna ocena: 0,4),
SŠOF:	redukcija	(poprečna ocena: 0,3).

Najslabši odgovori: poprečna ocena je povsod 0, razen

4.e:	inflacija, motor	(poprečna ocena: 0,5),
4.b-la:	inflacija, univerza,	
4.b-fr:	vse, razen akvarij, minimalen in socialen,	
SED:	komunizem, tekstil, preventiva, motor, sanitarije,	
SNŠ:	aktiven, tekstil,	
SŠTD:	vse, razen minimalen,	
SEŠ:	direktor, univerza, inflacija, minimalen,	
SŠOF:	vse, razen redukcija.	

c) Pri vprašanju o izvoru tujk ne bi mogli pričakovati zadovoljivih odgovorov pri učencih, ki se latinščine niso učili, morali pa bi poznati pomen teh besed, ki jih sicer dosti uporabljajo.

Na splošno ne ločijo med besednimi vrstami ali pa so tako zelo površni, odgovarjajo namreč na pridevnik s samostalnikom, na samostanik z glagolom... Takega nepoznavanja slovenske slovnice ne opazimo pri učencih z znanjem latinščine.

Najbolje poznajo današnji pomen na SNŠ (popr. ocena: 3,9), potem pa se zvrstijo šole: SZŠ (3,6), SŠTD (3,5), 4.e (3,4), 4.b-fr (3,3), 4.b-la (2,9), SEŠ (2,7) in SŠOF (2,5).

Najboljši odgovori so tile:

4.e:	minimalen, delegat	(poprečna ocena: 5),
4.b-la:	socialen, preventiva	(poprečna ocena: 5),
4.b-fr:	kvartet	(poprečna ocena: 4,8),
SZŠ:	kvartet	(popračne ocena: 5),
SNŠ:	internat, injekcija	(poprečna ocena: 5),
SŠTD:	minimalen	(poprečna ocena: 5),
SEŠ:	internat	(poprečna ocena: 4,5),
SŠOF:	preventiva	(poprečna ocena: 3).

Najslabši odgovori pa so:

4.e:	inflacija	(poprečna ocena: 1),
4.b-la:	urbanizem	(poprečna ocena: 0,8),
4.b-fr:	stabilizacija	(poprečna ocena: 0,6)
SZŠ:	urbanizem	(poprečna ocena: 1,2)
SNŠ:	komunizem	(poprečna ocena: 1,8),
SŠTD:	komunizem	(poprečna ocena: 1,3),
SEŠ:	stabilizacija	(poprečna ocena: 0),
SŠOF:	stabilizacija	(poprečna ocena: 0).

Kdor slovenskega izraza ni poznal, je pomen tujke (ne)-pravilno opisal, tako npr. že omenjeni besedi

direktor = individualni poslovodni organ (povsod)
in univerza = skupek fakultet (SŠTD)

in tudi druge:

advokat =	namesto sebe rešuje tuje probleme (SZŠ),
aktiven =	dobro sodeluje (SEŠ),
socialen =	družba nekemu pomaga (SNŠ), človeško bivanje, problem (SŠOF).

Nekateri pa so besedo opisali z drugo tujko (večkrat narobe), v prepričanju, da pišejo slovenski izraz, saj so večinoma pripisali, da je slovenska beseda (ki so jo oni napisali) pogostejša:

aktiven =	dinamičen (SZŠ),
ambulanta =	ordinacija (SZŠ),
direktor =	šef (4.b-fr),
socialen =	realen (SŠTD),
univerza =	fakulteta (povsod), akademija (SEŠ, SŠOF),
urbanizem =	civiliziran (SŠOF),
tekstil =	konfekcija (4.b-fr).

Večkrat imajo odgovori širši pomen kot tujka:

advokat =	pravnik (povsod),
ambulanta =	bolnišnica (SEŠ)
tekstil =	splošna oznaka za vse vrste blaga (4.b-la), proizvodnja blaga (SIŠ), blago (povsod).

Na žalost so nam nove metode preverjanja znanja prinesle mnogo škode — najbrž je ravno posledica testov, da se ne znamo več izražati. Tu je nekaj primerov za besede, ki bi jih učenec v srednji šoli brez dvoma moral poznati, razlage pa so takele:

internat =	samski dom (SEŠ), preč od doma (SŠOF), mesto premestitve (SŠOF),
krematorij =	upepeljevanje (SEŠ), mrtvašnica (SEŠ), ustanova za sežiganje ljudi (SEŠ), sežig (SŠOF),
motor =	kolo na motorni pogon (SEŠ),
lokomotiva =	vođa (84.b-fr),
koledar =	urnik (SEŠ).

Ne zavedamo se točnega pomena tujk:

ambulanta =	čakalnica (SEŠ), soba v zdravstvenem domu (SEŠ), bolniška soba (SŠOF), zdravnikov delavni prostor (SZŠ),
preventiva =	prva pomoč (SEŠ), varnost (SŠOF, SŠTD),
kvartet =	glasbeniki (SŠOF), sestav (SŠOF).
tekstil =	proizvodnja (SZŠ),

urbanizem =	gradnja (SEŠ), pomeščanje (SEŠ), urejenost (SNŠ), gradbeništvo (SNŠ, 4.b), mesto (SŠOF), urejen (SZŠ, SŠOF).
univerza =	fakulteta (povsod), visoka šola (povsod), višja šola (povsod).

Tolikokrat smo imeli redukcijo električne energije, da je ta beseda morala postati sinonim za izpad električnega toka:

redukcija =	ukinitvev električnega toka (SEŠ, SŠOF), izključitev (SEŠ, SZŠ), prekinitvev (elektrike), (SEŠ, SŠOF), tema (SŠOF), ukinitvev (4.b-fr), ukrep ob varčevanju, npr. el. energ. (4.b-fr), odvzem (4.b-la).
--------------------	---

Nekatere besede kar naprej poslušamo, beremo, govorimo, s tem pa pride do takihle pomenskih premikov:

aktiven =	udeležujoč (SEŠ), udejstvovan (SEŠ), sodelujoč (SZŠ),
socialen =	enakopraven (SEŠ), napreden (SEŠ), družbena pomoč (SZŠ), skupen (4.b-la), delaven (SŠTD),
inflacija =	pomanjkanje (SEŠ), zmanjšanje denarja v obtoku (SEŠ), pad standarda (SEŠ, SŠTD),
stabilizacija =	varčevanje (povsod), zmanjšanje (SEŠ), omejeno stanje (povsod), shranjevanje (SZŠ), čas draginje (SZŠ), hranjenje (4.b-fr).

Poleg teh odstopanj od pravičnega pomena je še nekaj odgovorov, ki so napačni in se ob njih postavlja vprašanje, če mogoče učenci niso bili dovolj resni, ko so izpolnjevali ankete:

ambulanta =	predstava (SŠOF),
zdravstvo ljudi (SŠTD),	
internat =	osamitev (SŠOF),
krematorij =	taborišče (SŠOF)
kvartet =	osem ljudi (SEŠ), četrtna (SEŠ), skupina petih pevcev (SEŠ),

preventiva = naknadno (SEŠ),
vzgoja (SEŠ),
priprava (SSOF).

Gre res za besede, ki jih slišimo vsak dan po radiu, televiziji, na cesti, kljub temu pa se zdi, da jih ne razumemo prav.

d) Videli smo nekajkrat, da je bistvena razlika med učenci, ki so se učili latinščino, in med tistimi, ki se je niso. Dokaz, da srednje šole s široko splošno izobrazbo še vedno presegajo strokovno usmerjene srednje šole, je tudi SNS, kjer imajo dijaki boljšo razgledanost kot drugod.

e) Učenci se zavedajo, da je tujk veliko v slovenščini, menijo celo, da jih je več kot slovenskih besed, kljub temu pa ne poznajo njihovega pravega in točnega pomena in jih najbrž tudi uporabljajo narobe. Vendar pa to ni čisto nujno pri vseh, saj je jasno, da je veliko teh napak, ki smo jih pravkar našli, nastalo iz malomarnosti in nepreciznosti v izražanju, gotovo pa se marsikdo tudi ni potrudil toliko, kot bi se lahko.

2) Ankete na fakultetah

a) Tudi študentje sodijo, da se tujke uporabljajo več kot domače slovenske besede, saj so se pri vprašanju o pogostnosti tujk tudi oni odločili za prevlado tujih izrazov — pri 58% besed. Le 15% teh tujk naj bi večkrat zamenjevala ustrezna slovenska beseda, med večjo pogostnostjo enih in drugih izrazov so omahovali pri 2% besed, ob 25% pa sploh ni bilo odgovora.

Ugotovimo lahko isti pojav kot pri srednješolcih — večinoma ne poznajo slovenskih besed, zato se prepogosto rešujejo z opisanimi oblikami. Tudi tu je najmanj točnih odgovorov pri besedah **univerza** in **direktor**, za vseučilišče je vedelo 5% študentov, za izraz ravnatelj pa le dva študenta (S, soc).

b) Prav tako kot učenci tudi študentje večkrat niso odgovarjali na vprašanje o izvoru posameznih besed (37%), največji procent pravih odgovorov je 52% (UZ), najslabši pa 9% (V).

Izbrane tujke naj bi spet največkrat prihajale iz angleškega jezika, veliko pa naj bi bilo kar slovenskih besed, tako predvsem: delegat, koledar, direktor. Največkrat so se za to, da je izraz domač, odločili študentje sociologije (20%).

Nekateri so iskali etimologije, četudi niso točno vedeli za latinski izraz, ki naj bi iz njega beseda izviral. Tako je npr. študent biologije mnenja, da **internat** pride iz: **inter** + **nato** = znotraj rojan (»nato« pa v resnici pomeni »plavam«; hotel je najbrž napisati particip »natus«), **krematorij** iz **kremare** = pripraviti, za isto besedo je študent medicine iskal osnovo v italijanščini, v tem jeziku naj bi pomenil izraz **krema** pepepl.

Podobnih napak, kot je: **direktor** prihaja iz italijanske besede »to direct« (bi), je še veliko.

Najvišja poprečna ocena za pomen prvotnega izraza je bila 0,97 (M), potem pa se nižajo od 0,9 (bi), 0,88 (UZ), 0,4 (S), 0,3 (sl) do 0,004 (V, soc).

Najboljši odgovori so seveda spet pri različnih fakultetah različni:

sl:	redukcija	(poprečna ocena: 0,8),
UZ:	kvartet	poprečna ocena: 2,6),
soc:	minimalen	(poprečna ocena: 0,6),
bi:	minimalen	(poprečna ocena: 2,5),
M:	socialen	(poprečna ocena: 1,2),
S:	minimalen	(poprečna ocena: 0,9),

V: socialen, minimalen (poprečna ocena: 0,1).

Najslabši odgovori pa so bili pri tehle besedah (povsod je poprečna ocena 0):

sl: univerza,
UZ: krematorij,
soc: vse, razen minimalen,
bi: tekstil, advokat, krematorij,
M: tekstil,
S: tekstil,
V: vse, razen socialen in minimalen.

c) Današnji pomen besed najboljše poznajo študentje slovenščine (popr. ocena 4,2), nato bi (3,9), S (3,7), soc (3,6), V (3,59), UZ (3,4), M (2,9).

Najboljši odgovori:

sl: minimalen (poprečna ocena: 5),
UZ: socialen (poprečna ocena: 4,8),
soc: minimalen (poprečna ocena: 5),
bi: minimalen (poprečna ocena: 4,9),
M: minimalen (poprečna ocena: 4,9),
S: kvarter (poprečna ocena: 4,5),
V: minimalen (poprečna ocena: 4,3).

Najslabši odgovori:

sl: koledar (poprečna ocena: 3),
UZ: internat (poprečna ocena: 1,5),
soc: lokomotiva (poprečna ocena: 1,8),
bi: tekstil (poprečna ocena: 2,9),
M: tekstil (poprečna ocena: 2,4),
S: univerza (poprečna ocena: 2,4),
V: univerza (poprečna ocena: 2,2).

Besede, ki imamo zanje v slovenščini lepe izraze, so tudi študentje večkrat opisovali. Seveda sta tu spet besedi direktor in univerza, ki so ju takole razložili:

direktor = voditelj (povsod),
individualni poslovodni organ (povsod),
voda (povsod),
šef (M),
ukazovatelj (sl),
vodnik (bi),
univerza = visoka šola (povsod),
izobraževalni center (V),
šola visokega izobraževanja (M),
šola za vsesplošno izobrazbo (S),
advokat = človek, ki doštudira pravo (soc).

Opis tujke s tujko: **aktiven** = agilen (UZ),
direktor = šef (M),
univerza = fakulteta (povsod).

Širši pomen so pripisali istim besedam kot učenci:

advokat = pravnik (povsod),
 poznavalec pravnih zadev (UZ),
tekstil = blago (povsod).

Prav tako zasledimo nerodno izražanje:

krematorij = del TOZD Žale (bi),
 sežiganje (sl),
 zažigalna naprava (sl),
 upepelišče (M),
kvartet = štiri (sl).

Premik v pomenu spet najdemo pri največjem številu besed:

inflacija = padanje (V),
redukcija = izpad (sl),
 odvzem (sl, soc),
 pomanjkanje (sl),
 ukinitve (sl, soc, M),
 prekinjanje (sl, soc, M),
 odcepitev (soc),
 zmanjšanje večerne energije (soc),
socialen = ljudski (UZ, M, S),
 človeški (M),
 družba (bi, M),
tekstil = obleka (M),
 oblačila (M),
 blago (povsod),
 razgiban (V),
 ki je gibljiv (UM),
internat = zbirališče (V).

In napake, ki jim z vso pravico lahko rečemo tako:

aktiven = življenjski (bi),
redukcija = prikrajšanje (M),
 zakrnelost (bi),
 poenostavitev (bi),
socialen = ubog, reven (M),
 poznaš moralne norme in se po njih ravnaš (soc),
 življenjski (UZ),
 položaj (soc),
 družbeno-ekonomska formacija (soc),
urbanizem = naselja (UZ),
 zazidalna površina (soc),
 veda o naselitvi (UZ),
kvartet = pet pevcev (V).

d) Ob primerjanju posameznih fakultet vidimo, da najslabše poznajo izvor besede študentje sociologije in veterine, čeprav v teh dveh strokah ni nič manj tujk kot v medicini, kjer so študentje dosegli najboljši rezultat. Vrednostna lestvica pa se spremeni pri odgovorih o današnjem pomenu besede, tu so najboljši študentje slovenščine, najslabši pa ravno študentje splošne medicine.

e) Med srednješolci in študenti pravzaprav ni bistvene razlike, skoraj enaki so procenti pravilnih odgovorov pri izvornem jeziku (srednje šole: 36%, fakultete: 37%). Malo drugače je pri ugotavljanju prvotne besede: da to ni tujka, so učenci napisali za 9% izrazov, študentje pa za 4%.

Poprečna ocena za pomen osnovne besede je pri srednjih šolah celo višja (0,59) kot pri fakultetah (0,50), pravega današnjega pomena študentje ne poznajo bistveno bolje, saj je njihova poprečna ocena 3,61, medtem ko je pri srednješolcih 3,23.

III STROKOVNE BESEDE

1) Ankete v srednjih šolah

To skupino besed sestavljajo izrazi iz različnih šolskih predmetov: slovenščina, matematika, zgodovina, zemljepis, biologija.

Rezultat bi najbrž zanimal srednješolske profesorje, ki bi z začudenjem ugotovili, da za njihove učence ni posebno ostre meje med posameznimi predmeti, saj **integral** nenedoma pomeni istočasno matematični pojem in veznik. Našli pa bi še druge zanimive napeke.

Profesorji tujih jezikov bi bili presenečeni, ko bi zvedeli, da učenec po osmih letih učenja angleščine napiše, da izraz **flora** izvira iz angleške besede **floor** = roža (hotel je napisati **flower**) ali da **subjekt** prihaja iz angleškega »sub«, kar pomeni »nad«, in pri podobnih primerih.

a) Srednješolci zahajajo v protislovje: po eni strani zatrpujejo, da se večinoma uporabljajo tujke (v enakih procentih kot pri vsakdanjih besedah), po drugi strani pa za veliko izrazov mislijo, da so lepe slovenske besede, tako: **kontinent**, **legenda**, **revolucija**.

b) Pri izvoru besed so naleteli na enake težave kot pri izrazih iz vsakdanje rabe. Za poznavanje osnovnega jezika so najvišje rezultate dobili spet učenci 4.e, koji je pri njih kar 97% odgovorov čisto pravilnih, pri drugih šolah pa te številke znašajo od 67% (4.b-la) do 9% (SŠTD).

Zanimivo zamenjavo v pomenu je naredil učenec SZŠ, ki je napisal, da **integral** izvira iz latinščine in pomeni potnik. Mislil seveda ni na matematiko, ampak na ljubljansko mestno avtobusno podjetje. Odgovor bi bil pravilen, če se ne bi organizacija preimenovala iz Viator (in ta beseda v latinščini res pomeni potnik) v Integral, novo ime pa izhaja iz drugega latinskega izraza – **integer**.

Za prvotni pomen so dobili naslednje poprečne ocene: 4.e: 2,5, 4.b-la: 0,88, SZŠ: 0,39, SNŠ: 0,34, SEŠ: 0,21, 4.b-fr: 0,07, SŠTD in SŠOF: 0.

Najboljši odgovori:

4.e:	kavzalni stavek	(poprečna ocena: 4,8),
4.b-la:	regija	(poprečna ocena: 3,5),
4.b-fr:	kavzalni stavek	(poprečna ocena: 0,5),

SZŠ:	regija	(poprečna ocena: 2,5),
SNŠ:	plural	(poprečna ocena: 1),
SŠTD:	vse besede enako	(poprečna ocena: 0),
SEŠ:	kavzalni stavek	(poprečna ocena: 1,6),
SŠOF:	vse besede enako	(poprečna ocena: 0).

Najslabši odgovori (poprečna ocena je povsod 0, razen pri 4.e):

4.e:	kontinent	(poprečna ocena: 1),
4.b-la:	integral,	
4.b-fr:	vse, razen kavzalni stavek in ak-	
	varij,	
SZŠ:	revolucija, tangenta, pasiv,	
SNŠ:	inverzija, subjekt, substantiv,	
	pasiv, legenda,	
SŠTD:	vse besede	
SEŠ:	integral, revolucija, pasiv, sub-	
	stantiv, legenda, flora, akuzativ,	
	kontinent,	
SŠOF:	vse besede.	

c) Poprečne ocene za današnji pomen besede so takele:

SNŠ: 4,1, 4.e: 3,9, SZŠ: 3,3, 4.b-la: 3,1, 4.b-fr: 2,96, SŠTD: 2,1.

Najboljši odgovori:

4.e:	regija, kavzalni stavek	(poprečna ocena: 5),
4.b-la:	akuzativ	(poprečna ocena: 5),
4.b-fr:	plural, regija	(poprečna ocena: 5),
SZŠ:	plural	(poprečna ocena: 5),
SNŠ:	plural, regija	(poprečna ocena: 5),
SŠTD:	regija	(poprečna ocena: 4,5),
SEŠ:	regija	(poprečna ocena: 4,5),
SŠOF:	revolucija	(poprečna ocena: 3,9).

Najslabši odgovori:

4.e:	integral	(poprečna ocena: 1).
4.b-la:	integral	(poprečna ocena: 0,8),
4.b-fr:	substantiv	(poprečna ocena: 0),
SZŠ:	substantiv	(poprečna ocena: 0),
SNŠ:	kavzalni stavek	(poprečna ocena: 1,5),
SŠTD:	kavzalni stavek, akuzativ, sub-	(poprečna ocena: 0),
	stantiv	
SEŠ:	substantiv, akuzativ	(poprečna ocena: 0),
SŠOF:	substantiv, kavzalni st. (popreč-	
	na ocena: 0).	

Najmanj poznajo učenci latinske slovnične izraze, ne mislijo samo, da izvirajo iz angleščine, huje je, da ne poznajo slovenskih imen za sklone, nedopustno pa, da sploh ne vejo, kaj izraz pomeni.

Če se tega niso naučili pri slovenščini, bi večino besed, ki sledijo, lahko poznali iz slovnice tujih jezikov. Učenci, ki se učijo latinščino, so tu spet izjema.

Odstopanja od pravega pomena:

Pri besedi **akuzativ** so vsi sicer vedeli, da gre za neki sklon, pa je kljub temu dovolj napačnih odgovorov:

četrti sklon = dejalnik (SEŠ), orodnik (SEŠ), imenovanik (SEŠ), dajalnik (SŠOF), roditelj (SZŠ).

Na SEŠ in SŠOF razen nepravilnih sploh ni odgovorov, na SŠTD pa nihče ni odgovoril na to vprašanje.

Še slabše je pri izrazu iz sintakse:

kavzalni stavek:

prilastkov stavek (SEŠ),
kazalni stavek (SŠTD, 4.b-fr),
krivdni stavek (SEŠ)

Razen nepravilnih odgovorov niso ničesar napisali učenci SEŠ in SŠTD, v anketah, ki so jih izpolnjevali na SŠOF, je pod tem vprašanjem vse prazno.

Vendar pa so pri teh dveh besedah vedeli vsaj, da gre za sklon oziroma za stavek, pri naslednjih primerih pa vidimo, da niti ne vedo, kam izraz sodi:

pasiv: način tvorbe slovnicega časa (SEŠ),
način tvorbe glagolskega časa (SNS),
pozitiven (SEŠ),
imperativ (SEŠ),
čas – preteklost (SŠOF),
želelnik (SZŠ),
opazovanje (SŠTD),
navaden (SZŠ).

To so napake, pri istem izrazu pa so še tele nerodnosti v izražanju:

oblika izražanja – nedeležni vršitelj (SZŠ),
govoriš o tretji osebi – se dela (SZŠ),
glagol biti + preteklik (SEŠ)

in odgovori na pridevnik pasiven in ne na samostanik pasiv, pomen se seveda bistveno spremenijo:

se ne spreminja (SŠOF),
mirujoč (SŠOF),
nedejaven (SŠOF),
neaktiven (SŠOF),
nesamostojno, odvisno od... (SZŠ).

plural = osebek (SEŠ),
odvisnik (SEŠ),
stavčni člen (SEŠ),
zgoden (SEŠ),
sedanjik (SEŠ),
krema za čiščenje (SŠOF),
skupek (SŠOF),
množičnost (SŠTD).

Tudi tu je na šolah, kjer so delali omenjene napake, razen teh odgovorov večinoma ostal prazen prostor.

Pri besedi **subjekt** v glavnem niso mislili na slovnični izraz, ampak bolj na sociološkega:

- predmet (SEŠ, SZŠ, SŠTD),
- organ (SEŠ),
- neka stvar (SEŠ),

pa tudi taki so odgovori:

- ni predmet (SZŠ),
- član (SŠTD).
- skupek (SŠOF),
- množičnost (SŠTD).

Najslabše so razumeli besedo:

- substantiv** =
- presežnik (SEŠ),
 - trpnik (SNŠ),
 - pridevnik (4.b-la),
 - nadomestek (SEŠ),
 - stvar iz različnih delov (SŠOF),
 - snov, snoven (SZŠ, 4.b-fr),
 - obstojen predmet (SŠTD),
 - sestavni del (SŠTD),
 - substancia (SŠTD),
 - spoj, spojina (SŠTD, 4.b-fr),
 - vsebujoč (4.b-fr)

Poleg napak je malo pravih odgovorov, in še ti so le pri dijakih 4.e, 4.b-la in SNŠ.

Izrazi iz matematike, ki se stalno uporabljajo, niso sestavljali ankete zaradi svojega pomena (ta naj bi bil vsem dobro znan), ampak so bili vključeni predvsem z namenom, da bi se pokazalo (ne)poznavanje izvora besede. Na žalost se je izkazalo obojno neznanje. Pripisovali so jim naslednje pomene:

- integral** =
- matematični aksiom (SEŠ),
 - vezje (SEŠ),
 - funkcija (SZŠ),
 - obrtnjen (SZŠ),
 - veznik (4.b-fr).

Večina se je izognila taki razlagi:

- avtobusno podjetje (SNŠ),
- oznaka avtobusne agencije (SZŠ),
- promet (4.b-la).

Tak primer je tudi **tangenta**, ki naj bi pomenila:

- razpolovišče (SŠOF),
- matematična enota (SŠOF),
- (ravna) črta (SZŠ),
- daljica, ki seka dve točki na krožnici (SZŠ),
- premica, pravokotna na krožnico (SZŠ),
- stranica pravokotnega trikotnika (SŠTD, 4.b-fr),
- kotna funkcija (4.b-la),
- daljica pri matematiki (4.b-la),
- stranica trikotnika (4.b-fr),
- vrsta krivulje (4.b-fr).

Legenda je res beseda, ki ima veliko pomenov, veliko pa je tudi odgovorov, ki se oddaljujejo od njih:

- oseba, ki je popularna dalj časa (SEŠ),
- pomembna osebnost (SEŠ),
- junak (SŠOF)

legenda = oseba, značilna po dejanju (SZŠ),
pripoved o nekom, ki je obstajal (SZŠ),
zgodba, ki pojasnjuje nastanek nečesa (4.b-fr),
zgodovinski pojem (SZŠ),
usoda (SZŠ),
zgodovina (SEŠ, SŠOF, SZŠ),
mistična zgodba (SŠTD).

Spet je opazno slabo izražanje:

kontinent = večji otok (SEŠ),
ozemlje (SEŠ, SŠOF),
del sveta (SEŠ, SŠOF),
zemeljsko območje (SŠTD),
revolucija = delavsko gibanje (SEŠ),
izboljšanje nečesa (SEŠ),
akvarij = posoda (SNŠ),
prostor z vodo (SEŠ);

ali res učenec ne pozna te besede, če napiše: akvarij = ribnik (SŠTD), vodnjak (SŠOF)?

Veliko srednješolcev je površnih in zato narobe preberejo, kaj piše:

regija = vera (SŠTD, SEŠ),
inverzija = napad (SEŠ),
udar (SŠOF),
akvarij = tehnika slikanja (SŠOF).

In še res prave napake:

revolucija = ostanek izkoriščenega razreda (SŠTD),
regija = smer (SŠOF),
najslabši pa so tile odgovori:
flora = živalstvo (SEŠ, SŠOF),
zelenje (SEŠ),
okolje (SNŠ),
mikroorganizem v morju (SZŠ)
površina (SZŠ),
sestava (SZŠ),
normalna rast in ozračje v gorah (SZŠ),
gorski zrak (SŠTD, 4.b-la, SIZŠ),
določeno območje rastlinja: iglast gozd (4.b-la).

d) Že pri tujkah iz vsakdanje rabe so se zelo razlikovali učenci, ki so se latinščino učili, od tistih, ki se je niso, pri strokovnih izrazih pa to vidio še bolje, saj dijaki 4.e in 4.b-la skorajda niso naredili nobene napake. Ločiti pa moramo spet intenzivno latinščino in družboslovno-jezikovno usmeritev od navadne latinščine in usmeritve: splošna kultura – oznake 4.e ne najdemo med napakami, 4.b-la pa se nekajkrat pojavi.

Sicer največji problem — slovnični izrazi — pa tako za ene kot za druge (in tudi za učence SZŠ) ni nič posebnega, ker je razumljivo, saj brez tega izrazoslovja pri pouku latinščine ne morejo.

Hkrati z njimi tudi tu odlikujejo učenci SNŠ, bolje namreč poznajo izraze kot vsi drugi.

2) Ankete na fakultetah

Omejili se bomo le na najbolj tipične in zanimive primere.

a) Mogoče je tu še bolj kot pri vsakdanjih besedah padlo v oči vpršanje, ali je pogostejša tujka ali slovenska beseda. Večina se je jasno odločila v korist tujim izrazom (za 73% besed). Presenetljivo je mogoče to, da za marsikak izraz ne poznajo slovenske besede in tudi pripišejo, da je ni, pa kljub temu ne vedo, ali mogoče vseeno ne uporabljajo večkrat domače besede. Zati so tudi nekajkrat napisali, da sta oba izraza (domači in tuji) enako pogosta (7%).

b) Pri izvoru besed se ponavljajo podobne napake kot pri izrazih iz vsakdanje govorice, čeprav bi bilo prav, da bi pri svoji stroki bolje poznati etimologije.

Študentje medicine so prepričani, da **oralen** prihaja iz **or** oziroma iz **orus**, velikokrat pa navajajo kot im novalnik **oris** — poznajo namreč to besedo iz zveze **cavum oris** (kar so tudi pripisali).

Tudi bodoči slavisti bi lahko vedeli, od kod izvirajo tako značilne, njim domače, besede iz literature in slovnice, kot so: **proza**, **personifikacija**, **plural**, **subjekt...**, pa večkrat menijo, da to sploh niso tujke. Na žalost pa niti ne poznajo njihovega pomena.

Študentje biologije so bili presenečeni, da v anketi med navedenimi jeziki ni bilo tudi grščine, saj so nekateri pripisali pod vprašalnik, da je polovica izbranih izrazov grških (sicer pa so se za ta jezik odločili le pri 2% tujk). V tem pa so se zmotili, saj niti ena teh besed ni imela grške osnove, tudi **hortikultura**, ki so zanjo najbolj prepričani, da smo jo prevzeli od »Starih Grkov« (kot so sami napisali), prihaja iz latinskih besed **hortus** in **colo**.

Študentje slovenščine so prav tako za 8% besed napisali, da so grške (največ za **proza**), tisti z Oddelka za umetnostno zgodovino za 22%, prav ti pa so tudi za 26% izrazov prpričani, da so nemškega izvora.

Najbolje poznajo izvorni jezik študentje M, kar 69% jih je odgovorilo pravilno, tik ob njih so študentje S (68%), pri drugih je ta številka okoli 50%, najslabši pa so sociologi (19%) in veterinarji (10%).

Poprečna ocena za pomen prvotne besede je: bi: 1,06, M: 0,99, S: 0,6, UZ: 0,46, sl: 0,3, V: 0,12, soc: 0.

Najboljši odgovori:

sl:	racionalizem, akuzativ,	
	kavzalni stavek	(poprečna ocena: 1)
US:	ornament	(poprečna ocena: 2),
soc:	vse enako	(poprečna ocena: 0),
bi:	akvarij	(poprečna ocena: 3,4),
M:	medialen	(poprečna ocena: 3,2),
S:	dorzalen	(poprečna ocena: 2,1),
V:	infekcija	(poprečna ocena: 0,4).

Najslabši odgovori povsod je poprečna ocena 0):

- sl: stilistika, proza, humoreska, inkunabula, cezura, substantiv, kopula
UZ: edikula, secesija, stil, voluta, tabelno (slikarstvo), votivna (podoba),
soc: vse besede,
bi: evolucija,
M: injekcija,
S: recept, sterilen,
V: recept, sterilen, ulna, medialen, imun, vena, vizita.

c) Koliko poznajo pomen strokovnih besed v svoji lastni usmeritvi, povejo že same poprečne ocene: S: 4,3, M: 3,8, bi: 3,7, V: 3,3, UZ in sl: 2,9, soc: 2,5.

Najboljši odgovori za današnji pomen:

- sl: personifikacija (poprečna ocena: 5),
UZ: ornamenc (poprečna ocena: 5),
soc: specifičen (poprečna ocena: 4,5),
bi: adventivne (korenine) (poprečna ocena: 5),
M: ekstremiteta, medialen, ventrikel (poprečna ocena: 5),
S: vizita, glandula (poprečna ocena: 5),
V: medialen (poprečna ocena: 4,54).

Najslabši odgovori:

- sl: kopula (poprečna ocena: 0),
UZ: edikula (poprečna ocena: 0),
soc: imanenten (poprečna ocena: 0),
bi: montikolen (poprečna ocena: 0,5),
M: vena (poprečna ocena: 1,5),
S: vena (poprečna ocena: 2,3),
V: divertikel (poprečna ocena: 0).

Študentje slovenščine so pokazali prav malo znanja, saj le redki vedo, kaj je **inkunabula**, a besedo **kopula** pa nihče ni vedel pravega odgovora.

Predvsem bi morali razlikovati med posameznimi besednimi vrstami, ne pa, da odgovarjajo na **pasiv z**: neaktiven, na **minimalen z**: najmanj ipd.

Slovnične izraze poznajo skoraj enako dobro kot srednješolci, ki ne nameravajo vsi postati slavisti.

Najprej si torej oglejmo napake pri istih besedah, kot smo jih pravkar obravnavali pri učencih srednje šole:

akuzativ = mestnik,
kazalnik,

kavzalni stavek =	neaktiven, nezainteresiran,
subjekt =	predmet, povedek, oseba,
substantiv =	osebno stališče, imenovalnik, kar je spodaj (pod normo), nadomestek, povezovanje dveh stavkov.

Poleg teh sta zanimivi še besedi:

kopula =	grebljica, motika, čehula, obokana streha
in interjekcija =	vzajemno sodelovanje, medklic, vzklik, veznik, ločilo.

Najzanimivejše napake pri izrazih iz literarne teorije pa so:

aliteracija =	nagovor, samoglasniški stik, prenos, ponavljanje enakih zlogov, ponavljanje na začetku,
cezura =	del stopice, pregled, preverjanje,
inkunabula =	začetna, umetno oblikovana črka, stari rokopisni tekst, prvotni papir,
lapidaren =	razdrobljen, trd,
motiv =	vzrok, smisel, znak.

Kaj je **proza**, najbrž vejo, vendar pa ne ločijo med izrazoma vezana in nevezana beseda:

proza =	vezana beseda, vezana, neverzificirana beseda, epika = vezana beseda,
----------------	---

Tudi študentje umetnostne zgodovine ne poznajo izrazov, ki so vsakdanji v njihovem študiju.

Pri tistih tujkah, ki so nanje odgovarjali (kaj je **edikula**, ni vedel nihče), je največ napak povzročila beseda **kapitel** =

del oboka v cerkvi,
prednjidel,
podpornik,
poglavje,
zvonik,
vrh,
odlomek,
glavni,
zgradba.

Naslednji problematični izraz je **voluta**, ki so ga večinoma zamenjali z »valuta«, zato so pisali, da pomeni:

denarno sredstvo,
vrednost,
denarna enota

ali pa so mu pripisali čisto drugačen pomen:
prostovoljnost,
mera.

Inicialka naj bi pomenila:

papeška poslanica,
okrajšava,
črka pri začetnicah,
velika začetnica.

Perspektiva je:

obetajoče,
skrajšava,
možnost.

In še nekaj napačanih prevodov:

inkrustacija = pomoč,
futurizem = prihodnost,
monumentalen = stvaren,
arkade = razstavišče,
podhod.

Sociologi sicer radi inveliko uporabljajo iz latinščine izpeljane tujke, vendar pa vprašani študentje niso dosegli ravno najboljših rezultatov.

Najpogostejše so take napake:

imanenten = prvoten,
nesposoben,
enakovreden,
konvencija = vmešavanje,
relevanten = osebek,
sprejemljiv,
resolucija = spreobrnljiv,
sprememba nekega zakona,

revizionist =	pobiralec davkov, politični subjekt,
subjekt =	struja,
konceptualizacija =	kar izvira iz notranjosti, okvirjanje, sestava,
partija =	oporna točka, združenje, poglobljen,
totalitaren =	popoln,
specifičen =	točno določen.

Med tistimi, ki so dosegli najboljše poprečne ocene, so tudi študentje biologije. Kljub temu so naredili nekaj napak:

evolucija =	preobrazba,
vegetacija =	flora,
kumulus =	ovčica, naraščanje, vrh,
hortikultura =	rastline,
generacija =	akvaristi,
mutabilnsot =	nagnjenje k napakam,
albin =	slep za barve.

Razen tehle spodrsrljavev pa sta samo dva vedela, kaj pomeni izraz **montiklen**.

Za konec so ostale še tri med seboj povezane stroke: splošna medicina, stomatologija in veterina. študentje prve in druge znanosti so imeli enake ankete, medtem ko so bile za tiste, ki so se usmerili v veterino, nekatere besede druge.

Čeprav se zdravniki zelo trudijo za lepo slovensko izrazoslovje, njihovi študentje ne poznajo za dosti tujih besed že ustaljenega domačega izraza.

Takole pišejo:

dorzalen =	bolj zadaj (S),
sterilen =	neobčutljiv (S), čistost (S).

Niso precizni:

molaris =	zobni (S),
vena =	žila (M, S, V)

ali pa so preveč natančni:

glandula =	žleza slimavka (M),
sedativ =	zdravila za živce (M).

Včasih izraza ne razumejo pravilno:

cerebralen =	vraten (S),
ekstremiteta =	izjemen (M),
gingiva =	sluznica (M),
sedativ =	usedlina (M),
vena =	žila odvodnica (M, S, V).

Študentje obeh oddelkov medicinske fakultete so večinoma vedeli, kaj pomeni beseda **albin**, študentje veterine pa so popravljali začetno črko in še pripisali, da mora biti velika začetnica, ker je to vendar latno ime. Pri njih pa so še tele omembe vredne napake:

inkubacija =	izvalitev,
infekcija =	zastрупitev,
artikulacija =	kroženje,
interparietalen =	medstarševski,
tumor =	rak.

d) Po vseh napakah, ki smo jih videli pri študentih sedmih različnih usmeritev, lahko rečemo, da bi morali vsi svojo stroko bolje poznati.

Študentje splošne medicine, stomatologije, veterine, pa tudi biologije svoje izrazoslovje v glavnem poznajo, bistvenih napak v pomenu ne najdemo toliko kot drugod. Boljši rezultati so posledica dejstva, da se v teh vedah v glavnem uporabljajo tuji izrazi, ki so hkrati tudi osnova za vsak nadaljnji študij.

Manj strogo latinsko terminologijo imajo slavisti, zato nekako lahko razumemo slabše poznavanje, ki so ga pokazali študentje slovenščine pri izrazih iz slovnice in literarne teorije.

Podobno lahko rečemo za študente umetnostne zgodovine in sociologije.

e) Srednješolci in študentje so za jezik, ki besede iz njega izvirajo, dosegli podobne rezultate: najboljšo oceno je doseglo 48% učencev in 43% študentov.

Prvotno besedo in njen pomen so v srednji šoli večkrat napisali prav, njihova poprečna ocena je 0,55, pri študentih pa 0,42.

Današnji pomen poznajo študentje nekoliko bolje: poprečni oceni sta: 3,35 (na fakultetah) in 2,88 (v srednjih šolah).

Pri obeh skupinah gre za neznanje, študentje pa bi vendar morali bolje poznati svoje ožje izrazoslovje, saj so se že odločili za določen študij in so se usmerili vanj, medtem ko imajo učenci veliko predmetov in jim gotovo vsi profesorji ne povejo latinske terminologije, še manj izvor besede. Vse to bi študentje za svojo stroko morali storiti sami, saj je strokovno izrazoslovje bistveni del vsake znanosti.

IV REZULTAT ANKETE

1.a) Latinščina je potrebna za splošno izobrazbo — videli smo, da se učenci, ki so se latinščine učili, daleč najbolje zavedajo izvirnega jezika (glej graf na str.), prvotnega pomena; in tudi današnji pomen poznajo zelo dobro.

b) Najbrž ni najbolje, da se moraju učenci prezgodaj odločiti za eno usmeritev, srednja šola bi še vedno morala imeti predvsem namen, da posreduje široko razgledanost. Če si ogledamo grafe, razločno vidimo, da izstopajo dijaki SNŠ, ta šola namreč daje najboljšo splošno izobrazbo.

c) Do enakih zaključkov pridemo tudi pri strokovnih besedah.

2.a) Rezultati pri vsakdanjih besedah so na vseh fakultetah dovolj izenačeni — za izvor in pomen besede, po svojem neznanju izstopajo le študentje veterine, postavlja pa se vprašanje, če so resno odgovarjali.

b) Sicer pa pri študentih lahko ugotovimo, da ima v različnih strokah tuje izrazoslovje večji ali manjši obseg, tako morajo v naravoslovnih vedah nujno uporabljati latinske besede, medtem ko se pri drugih študijih dostikrat lahko izognejo taki terminologiji. Tako lahko razumemo razlike med študenti posameznih smeri.

3) Primerjava med srednjimi šolami in fakultetami je prinesla presenečenje. Pričakovali bi, da bodo študentje dosegli boljše ocene kot dijaki, pa vendar vidimo, da izvorni jezik poznajo oboji enako dobro, pri pomenu besede so celo slabši študentje, le malo bolje pa se zavedajo točnega današnjega pomena tujk kot srednjšolci.

4) Besede so bile izbrane tako, da so imele osnovo v latinščini, velikokrat pa so se anketiranci pri ugotavljanju izvornega jezika zmotili. Zanimivo je, da so se tako učenci v srednji šoli kot študentje na fakultetah največkrat zmotno nagibali k angleščini, velikokrat k francoščini, manj k italijanščini, nekajkrat pa so menili, da so besede slovenske, grške ali pa so jim pripisali drugačen izvor (nemškega, španskega) – nazorno nam porazdelitev napačno izbranih jezikov pokaže zadnji grafikon.

ZAKLJUČEK

Tujke, ki prihajajo v slovenski jezik iz latinščine, v zelo velikem obsegu prekrivajo vsa področja našega življenja in delovanja, ne samo v znanosti, tudi v vsakdanji govorici se jim ne moremo izogniti. Ne ostajamo samo pri že ustaljenih izrazih z latinsko osnovo, ampak vedno znova lahko opazujemo težnjo, da bi prav take besede uporabljali za poimenovanje novih dosežkov znanosti, iz latinščine izpeljana imena dobivajo organizacije in ustanove, prav tako pa tudi vedno več izdelkov industrije, od prehrabnenih do pisarniških potrebščin.

Pomanjkanje najosnovnejšega znanja latinskega jezika vse prevečkrat povzroči večja ali manjša odstopanja od pravih oblik in točnega pomena, s tem pa tudi napačno rabo.

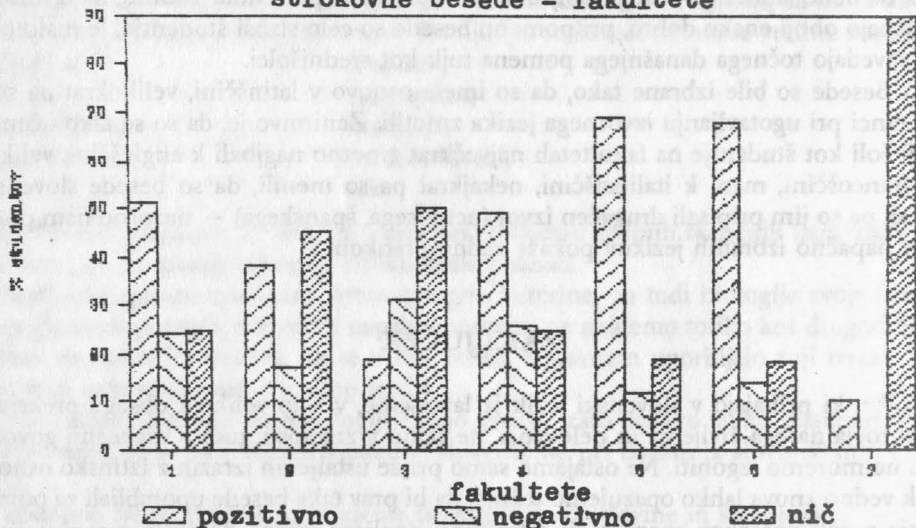
Raziskava je pokazala, da mladi ljudje v sedanjem času zelo slabo poznajo izvor in točni pomen tujk, čeprav jih v bistvu ves čas uporabljajo; dostikrat pa tudi ne ločijo med tujim in domačim izrazom.

Nekatere osamljene šole, kjer se še učijo latinščino, nam dokazujejo, da se dijaki z znanjem tega jezika veliko bolje znajdejo med besedami tujega izvora. Dobro poznajo njihovo osnovo in tudi pomen. Hkrati moramo ugotoviti tudi, da šola s splošno izobrazbo več koristi kakor tista, ki je specializirana.

Ocena jezikovnega znanja v srednjih šolah torej ne more biti zadovoljiva. Po drugi strani pa nič boljših rezultatov nismo dobili ob anketiranju študentov na različnih fakultetah. Ne moremo govoriti o popolni izobrazbi nekoga, ki ne obvlada osnovnih sestavnih delov – besed jezika na svojem strokovnem področju.

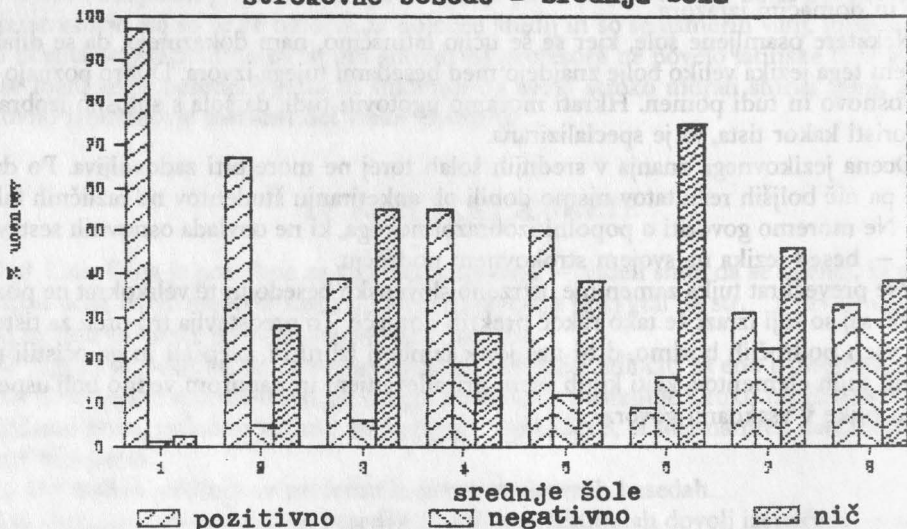
Vse prevečkrat tujka zamenjuje ustrzeno slovensko besedo in te velikokrat ne poznamo več, saj so tuji izrazi že tako rekoč prekrili domače. To predstavlja trd oreh za tiste, ki se na vseh področjih borimo, d bi naš jezik čimbolj izbrusili, olepšali in ga očistili premnogih tujih elementov, kajti kljub vsem prizadevanjem in naporom vedno bolj uspešno vdirajo tujke v vsakdanji govor.

IZVORNI JEZIK
strokovne besede - fakultete

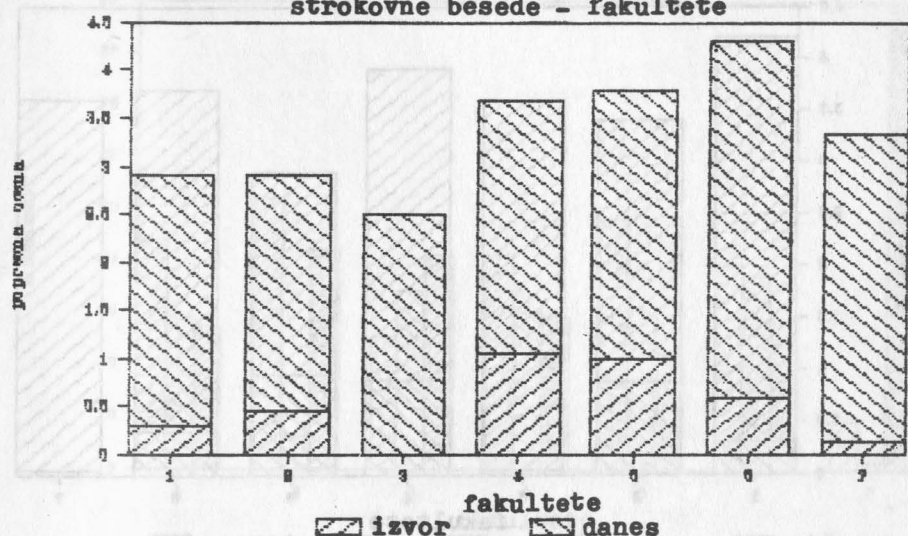
Fakultete si sledijo v naslednjem vrstnem redu: 1. slovenščina
2.umetnostna zgodovina, 3.sociologija, 4.biologija, 5.splošna
medicina, 6. stomatologija, 7. veterina

IZVORNI JEZIK
strokovne besede - srednje šole

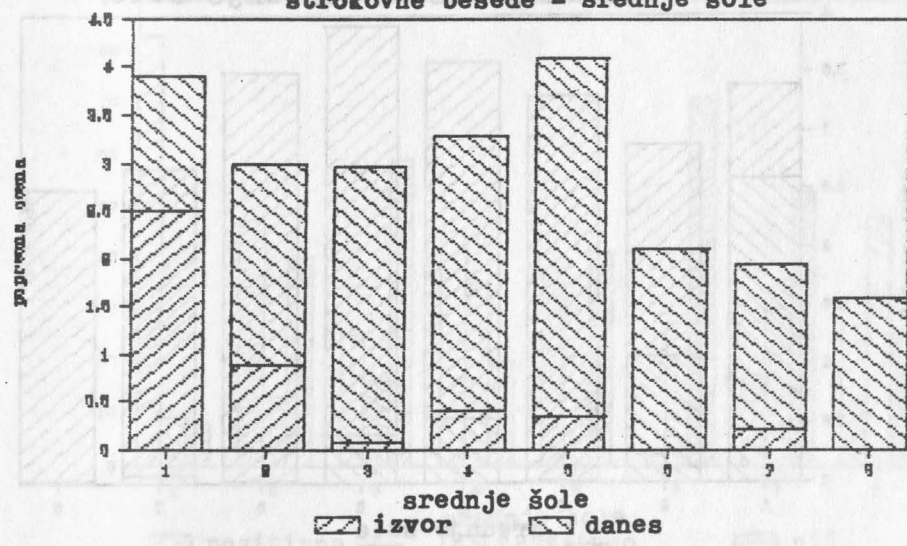
Srednje šole si sledijo v naslednjem vrstnem redu: 1. Srednja
šola Vida Janežič-4.e, 2. Srednja šola Vida Janežič-4.b-la, 3.
Srednja šola Vida Janežič-4.b-fr, 4. Srednja zdravstvena šola,
5. Srednja naravoslovna šola, 6. Srednja šola za trgovinsko
dejavnost, 7. Srednja ekonomska šola, 8. Srednja šola za
oblikovanje in fotografijo

POMEN BESEDE
strokovne besede - fakultete

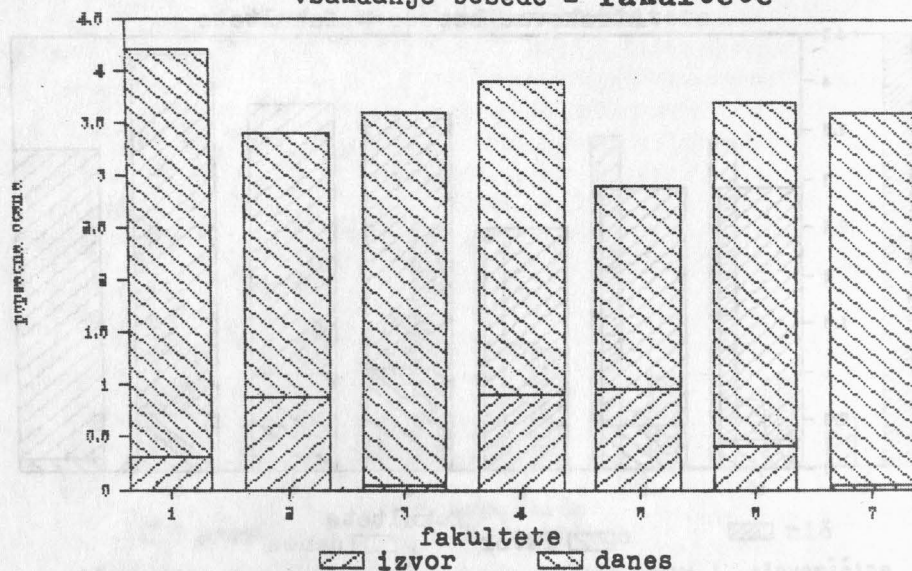
Fakultete si sledijo v naslednjem vrstnem redu: 1. slovenščina
2. umetnostna zgodovina, 3. sociologija, 4. biologija, 5. splošna
medicina, 6. stomatologija, 7. veterina

POMEN BESEDE
strokovne besede - srednje šole

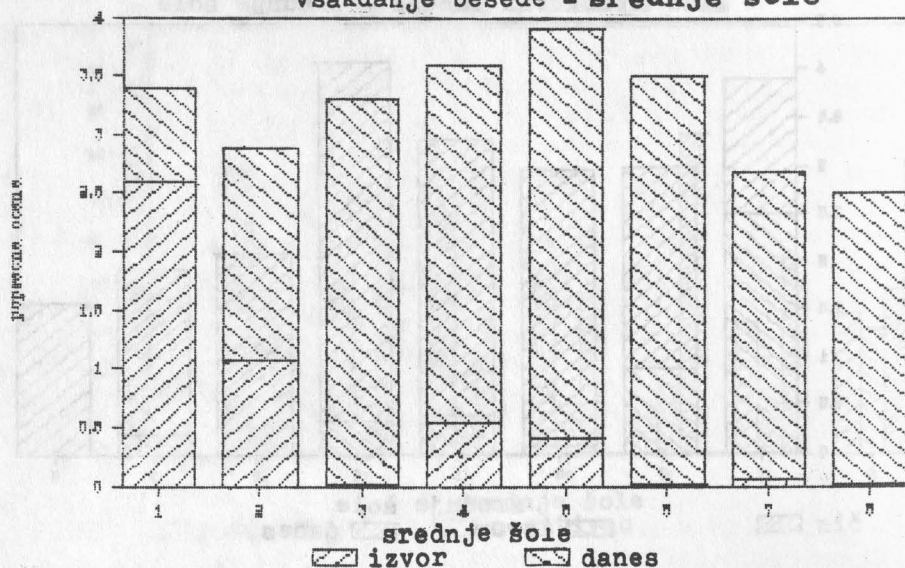
Srednje šole si sledijo v naslednjem vrstnem redu: 1. Srednja
šola Vida Janežič-4.e, 2. Srednja šola Vida Janežič-4.b-la, 3.
Srednja šola Vida Janežič-4.b-fr, 4. Srednja zdravstvena šola,
5. Srednja naravoslovna šola, 6. Srednja šola za trgovinsko
dejavnost, 7. Srednja ekonomska šola, 8. Srednja šola za
oblikovanje in fotografijo

POMEN BESEDE
vsakdanje besede - fakultete

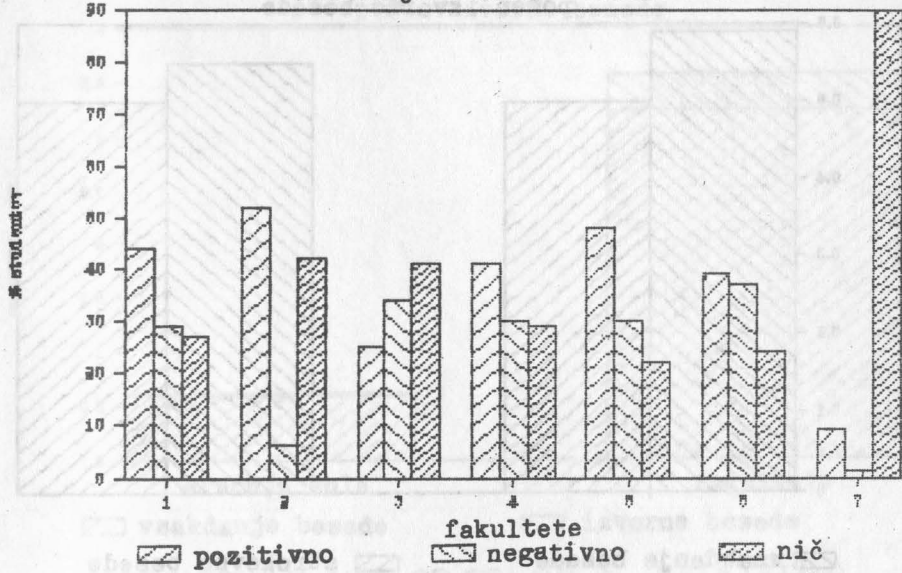
Fakultete si sledijo v naslednjem vrstnem redu: 1. slovenscina
2. umetnostna zgodovina, 3. sociologija, 4. biologija, 5. splosna
medicina, 6. stomatologija, 7. veterina

POMEN BESEDE
vsakdanje besede - srednje šole

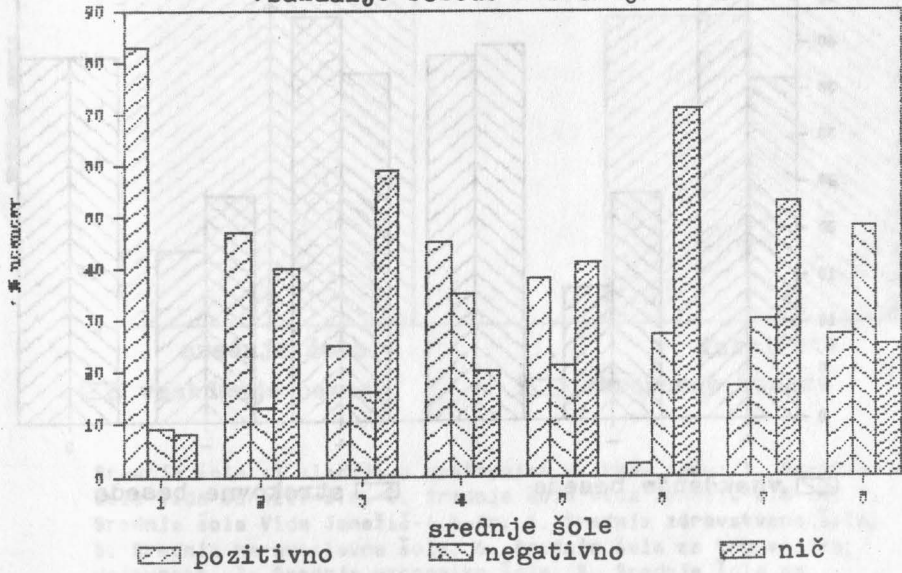
Srednje šole si sledijo v naslednjem vrstnem redu: 1. Srednja
šola Vida Janežič-4.e, 2. Srednja šola Vida Janežič-4.b-la, 3.
Srednja šola Vida Janežič-4.b-fr, 4. Srednja zdravstvena šola,
5. Srednja naravoslovna šola, 6. Srednja šola za trgovinsko
dejavnost, 7. Srednja ekonomska šola, 8. Srednja šola za
oblikovanje in fotografijo

IZVORNI JEZIK
vsakdanje besede - fakultete.

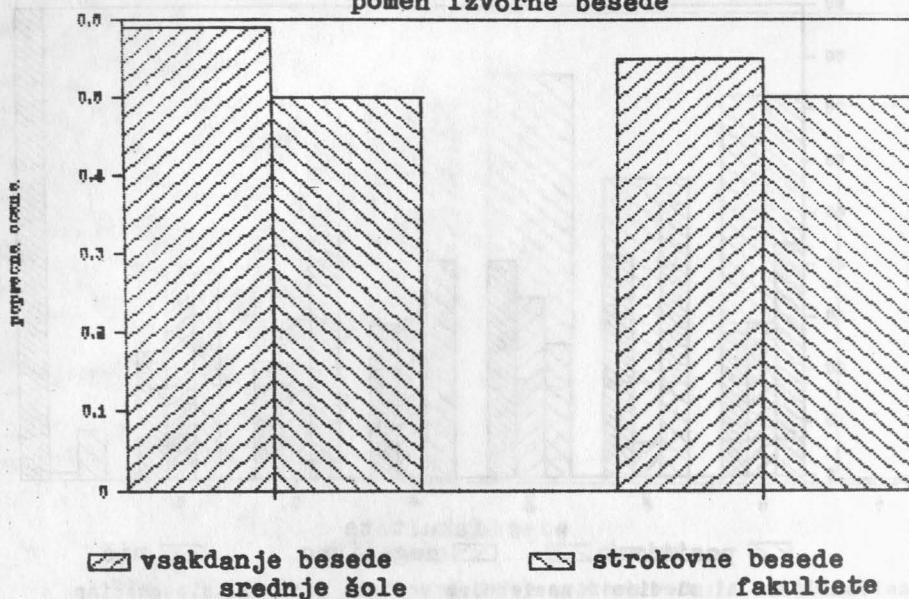
Fakultete si sledijo v naslednjem vrstnem redu: 1. slovenščina
2. umetnostna zgodovina, 3. sociologija, 4. biologija, 5. splošna medicina, 6. stomatologija, 7. veterina

IZVORNI JEZIK
vsakdanje besede - srednje šole

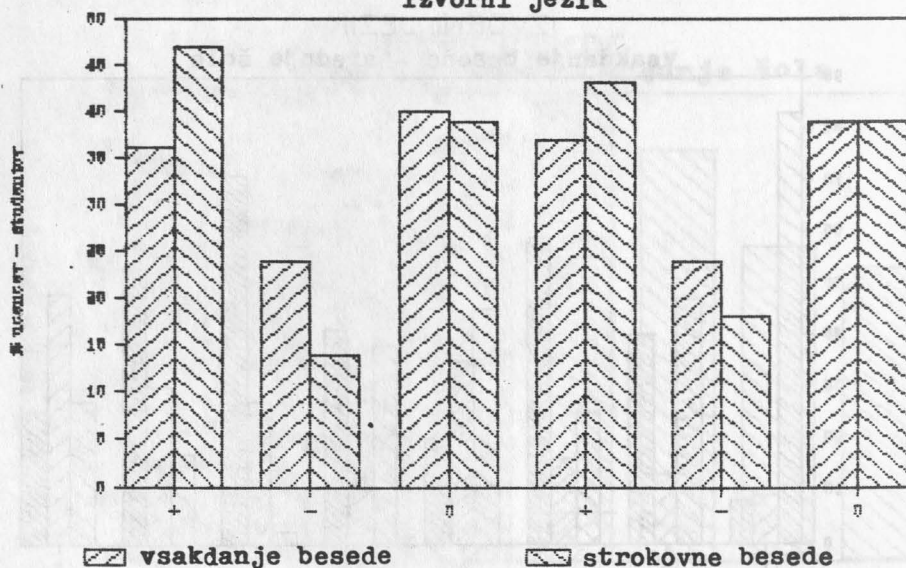

Srednje šole si sledijo v naslednjem vrstnem redu: 1. Srednja šola Vida Janežič-4.e, 2. Srednja šola Vida Janežič-4.b-la, 3. Srednja šola Vida Janežič-4.b-fr, 4. Srednja zdravstvena šola, 5. Srednja naravoslovna šola, 6. Srednja šola za trgovinsko dejavnost, 7. Srednja ekonomska šola, 8. Srednja šola za oblikovanje in fotografijo

PRIMERJAVA MED SR. ŠOLAMI IN FAKULTETAMI
pomen izvirne besede

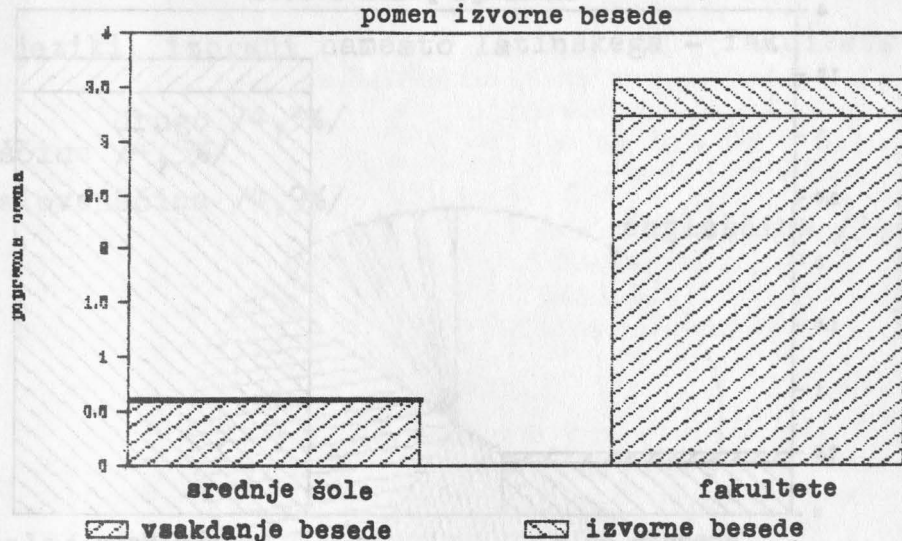

PRIMERJAVA MED SR.ŠOLAMI IN FAKULTETAMI
izvirni jezik

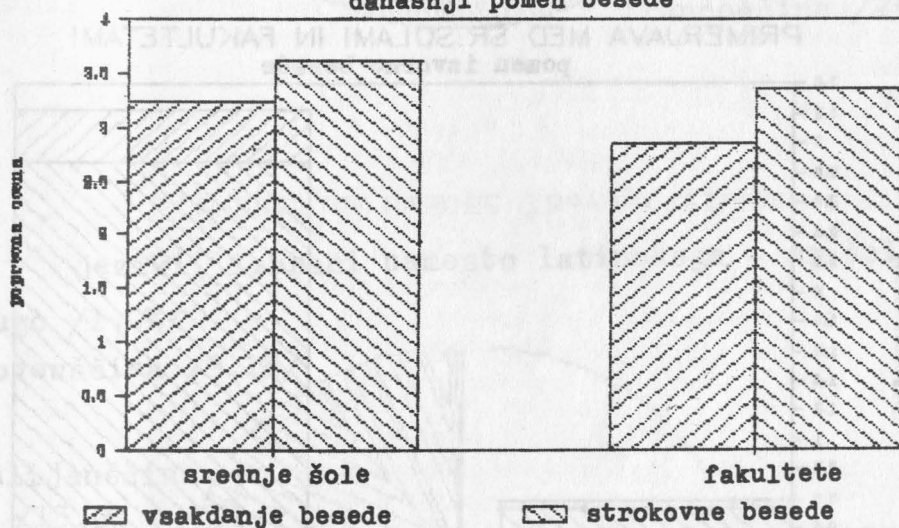

Srednje šole si sledijo v naslednjem vrstnem redu: 1. Srednja šola Vida Janežič-4.e, 2. Srednja šola Vida Janežič-4.b-la, 3. Srednja šola Vida Janežič-4.b-fr, 4. Srednja zdravstvena šola, 5. Srednja naravoslovna šola, 6. Srednja šola za trgovinsko dejavnost, 7. Srednja ekonomska šola, 8. Srednja šola za oblikovanje in fotografijo

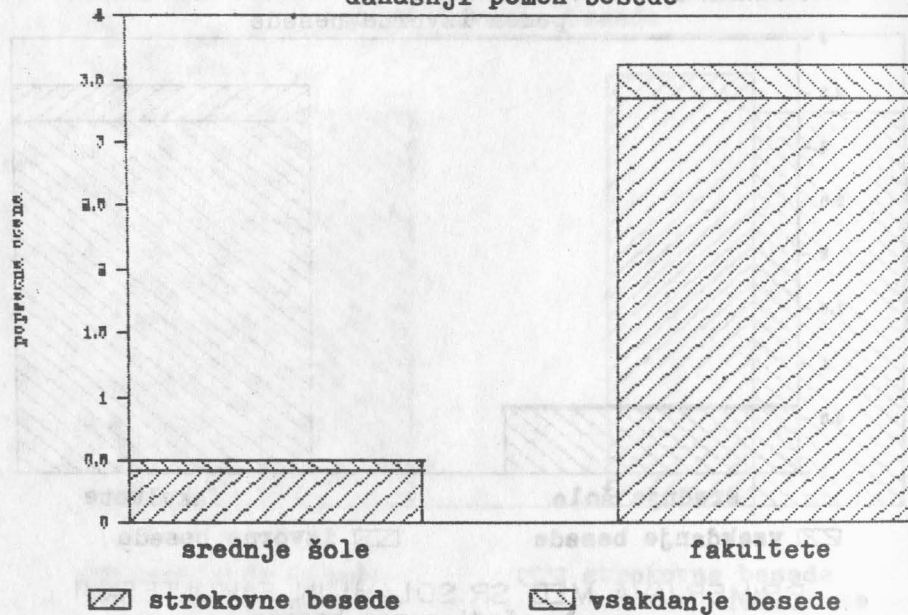
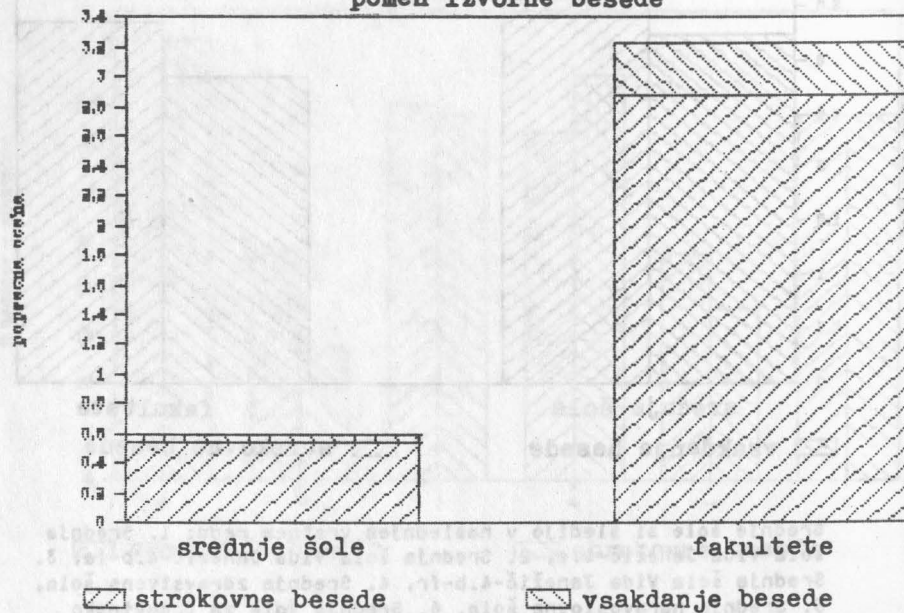
PRIMERJAVA MED SR.SOLAMI IN FAKULTETAMI
pomen izvirne besede

PRIMERJAVA MED SR.SOLAMI IN FAKULTETAMI
današnji pomen besede

Srednje šole si sledijo v naslednjem vrstnem redu: 1. Srednja šola Vida Janežič-4.e, 2. Srednja šola Vida Janežič-4.b-la, 3. Srednja šola Vida Janežič-4.b-fr, 4. Srednja zdravstvena šola, 5. Srednja naravoslovna šola, 6. Srednja šola za trgovinsko dejavnost, 7. Srednja ekonomska šola, 8. Srednja šola za oblikovanje in fotografijo

PRIMERJAVA MED SR.SOLAMI IN FAKULTETAMI
današnji pomen besedePRIMERJAVA MED SR.SOLAMI IN FAKULTETAMI
pomen izvirne besede

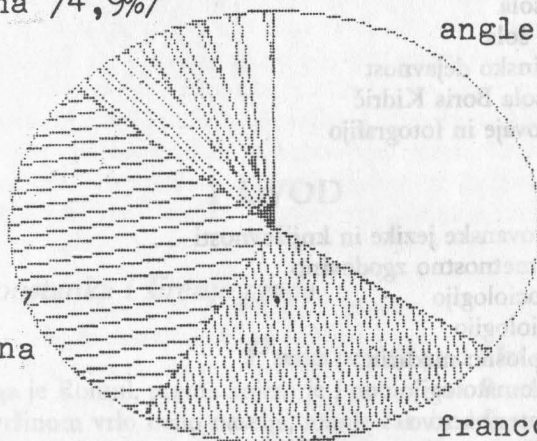
Srednje šole si sledijo v naslednjem vrstnem redu: 1. Srednja šola Vida Janežič-4.e, 2. Srednja šola Vida Janežič-4.b-la, 3. Srednja šola Vida Janežič-4.b-fr, 4. Srednja zdravstvena šola, 5. Srednja naravoslovna šola, 6. Srednja šola za trgovinsko dejavnost, 7. Srednja ekonomska šola, 8. Srednja šola za oblikovanje in fotografijo

PORAZDELITEV NAROBE IZBRANIH JEZIKOV

jeziki, izbrani namesto latinskega - fakultete

drugo /4,3%/
 grščina /4,5%/
 slovenščina /4,9%/

angleščina /34,9%/

italijanščina
 /28,0%/

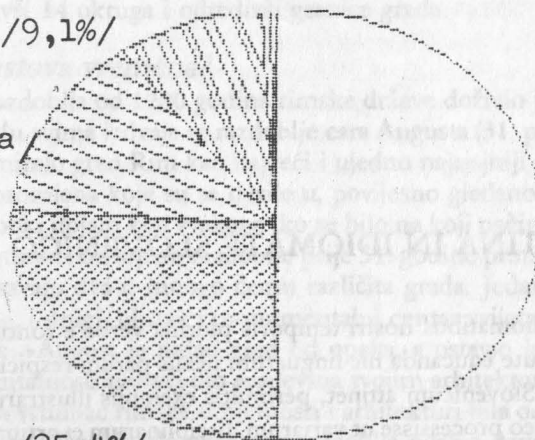
francoščina /23,4%/

PORAZDELITEV NAROBE IZBRANIH JEZIKOV

jeziki, izbrani namesto latinskega - sr.šole

drugo /1,0%/
 slovenščina /9,1%/

italijanščina
 /13,0%

angleščina
 /49,9%/

francoščina /25,4%/

KRATICE

Za srednje šole:

Srednja šola za družboslovje in splošno kulturo Vida Janežič:

intenzivna latinščina (družb.-jezik.)

navadna latinščina (spl. kultura)

francoščina (spl. kultura)

Srednja zdravstvena šola

Srednja naravoslovna šola

Srednja šola za trgovinsko dejavnost

Srednja ekonomska šola Boris Kidrič

Srednja šola za oblikovaje in fotografijo

— 4.e,
— 4.b-la,
— 4.b-fr,
— SZŠ,
— SNŠ,
— SŠTD,
— SEŠ,
— SŠOF.

Za fakultete:

FF — Oddelek za slovanske jezike in književnosti

FF — Oddelek za umetnostno zgodovino

FF — Oddelek za sociologijo

BF — Oddelek za biologijo

MF — Oddelek za splošno medicino

MF — Oddelek za stomatologijo

BF — Oddelek za veterinarstvo

— sl,
— UZ,
— soc,
— bi,
— M,
— S,
— V.

Za časopise in revije:

Medicinski razgledi

Zdravstveni vestnik

Pravna praksa

Planinski vestnik

Nedeljski Dnevnik

Naša komuna

— MR,
— ZV,
— PP,
— PV,
— ND,
— NK.

SUMMARIUM

BREDA ČOP

ELEMENTA LATINA IN IDIOMATE SLOVENICO NOSTRI TEMPORIS

Quamquam in idiomatibus nostri temporis plurina verba e fontibus Latinis derivata inveniuntur, in iuventute educanda hic linguarum nexus parum respicitur raroque explicatur. Quod ad idioma Slovenicum attinet, permultis exemplis illustrari potest ignorantiam linguae Latinae usque eo processisse ut variarum disciplinarum et artium progressus gravissime periclitetur. Huic grassanti malo si succurrere volumus, necesse est novam scholarum rationem cito ineamus liberaliumque artium dignitatem quam primum restituamus.